

Driemaandelijks tijdschrift
Dertiende jaargang nummer 1
maart 1990

Orgelkunst

ORGELKUNST

XIIIde jaargang, nummer 1 — maart 1990

Driemaandelijks tijdschrift uitgegeven door de
v.z.w. Vlaamse Vereniging ter Bevordering van de Orgelkunst.
ISSN 0776 - 9350

Hoofredakteur

Kamiel D'Hooghe

Redaktieraad

Luk Bastiaens, Antoon Fauconnier, Bernard Huys, Dr. Ewald
Kooiman (Ned.), Ghislain Potvlieghe, Patrick Roose, Dr. Harald
Vogel (B.R.D.).

Medewerkers

Jef Braeckmans, Daniel Liévois, Jos Meersmans, Paul Raspé,
Edmond Saveniers, Raymond Schroyens, Francis Van Bree, Koos
van de Linde, Jan Van Landegem, Gabriël Willems.

Secretariaat

Agnès Dumon, Beiaardlaan 1, B-1850 Grimbergen

Abonnement

België : 400 F.
Nederland : 28,— Gld.
Andere landen : 500 BF.
Steunabonnement : 1.000 fr.

- Postrekening nr. 000-1587551-49
van V.V.B. Orgelkunst, Grimbergen
- Voor Nederland :
postgiro 105.81.80 van de Spaarbank Limburg, Maastricht
voor rekening nr. 85.89.45.010 van Orgelkunst Grimbergen

Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs
verantwoordelijk.

Nadruk van artikelen uit dit nummer zonder toelating van de
redactie is verboden.

Inhoud

		blz.
Restauratie van het Van Peteghemorgel te Vrasene	<i>J. Braekmans</i>	3
G.T. Muffat en de Weense barok	<i>P. Cré</i>	9
Rechtzetting foto Ch. Tournemire		21
Huidige Organisten in Parijs		22
Peeters nagespeeld	<i>R. Schroyens</i>	25
Werklijst van P. van Peteghem	<i>P. Roose</i>	31
Ter Bespreking	<i>B.H. + L.B.</i>	42
Mededelingen		43
Agenda		46
Orgeltijdschriften		47
Prullaria		48

Restauratie van het Van Peteghemorgel te Vrasene

Jef BRAEKMANS

DE ORGELMAKER

Met betrekking tot de bouw van het orgel in de H. Kruiskerk te Vrasene werd bij het archiefonderzoek tot op heden geen bouwkontraakt teruggevonden. De enkele resterende archivalia beperken zich tot een algemene opsomming van uitgaven voor onderhoud.

Wel staat uitdrukkelijk vermeld dat «aen den borger van petegem meester orgelmaecker tot Gendt eene somme van sesthien hondert guldens C(ouran)t over het maeken van een nieuw orgel» werd betaald, en dit in het jaar 1792.

Het betreft hier zonder twijfel de betaling van een opdracht die werd toevertrouwd aan de orgelmaker Egidius Franciscus Van Peteghem, geboren in 1737 en reeds op jonge leeftijd te Gent werkzaam in het atelier van zijn vader Pieter.

De belangrijkste werkperiode van Egidius is te situeren vanaf het jaar 1770; hij overleed te Gent in 1797.

Thans zijn o.m. volgende werken van hem gekend :

1773 : Leuven, Hollands College

1774 : Lippelo

Hemiksem

1775 : Turnhout, Hospitaal

1776 : Sint-Kathelijne Waver

1777 : Mechelen, Sint-Romboutskathedraal

Mechelen, Dominikanen

1778 : Aartselaar

1779 : Scherpenheuvel

1786 : O. L. Vrouw Waver

1780 : Temse

1790 : Antwerpen, Sint-Andries

1791 : Lebbeke

GESCHIEDENIS VAN HET ORGEL

Het orgel te Vrasene werd gebouwd in de jaren 1792-1793 : het was niet het eerste instrument in deze kerk. Reeds voordien wordt in de kerkrekeningen melding gemaakt van uitgaven

aan de organist en van herstellingswerken aan de blaasbalg. Het lot van dit vroegere instrument is onbekend gebleven.

Het bouwproject voorzag tevens in de plaatsing van een nieuw doksaal met balustrade, waarin het orgel werd ingebouwd.

De konstruktie van het doksaal werd toevertrouwd aan Egidius De Cauwer, meester schrijnwerker uit Temse, die op tal van plaatsen in het Waaslandse geen onbekende was.

Uit volgend attest vanwege Pastoor en Notabelen van Vrasene blijkt dat hij tevens de orgelkast voor zijn rekening nam :

«Pastor, Meyer ende schepenen van Vracene, lande van Waes, verclaeren by desen dat geledent eenige jaeren binnen de kercke der selve prochie is gemaect ende gestelt door Sieur Egidius de lauwer, (sic) inwoender der prochie van Temsche, eenen predickstoel staende voor eenen pilaer, naer de konst gemaect vanof een igelyck content is, ook heeft den voornoemden de lauwer binnen deselve kercke, ten jaere 1793 gestelt eenen nieuwen orgelkasse, benevens den bichtstoelen, in teecken der waerheyt hebben uyt dese onderteeckent om door den voornoemden de Cauwer te valideren daer 't soo het behoort desen 6 meert 1794».

(uit : De Geschiedenis van de kerk van Berlare, door Edm. Van den Breen).

We kunnen stellen dat de orgelkast te Vrasene behoort tot één van de hoofdtypes welke reeds in het werk van Pieter Van Peteghem herkenbaar zijn : naar Vlaamse traditie een balustrade-orgel met een frontopstelling verdeeld in Hoofdwerk en Onderwerk. Hoofdzakelijk in viervoetsinstrumenten werd deze opstelling toegepast. Zowel vader Van Peteghem als zijn beide zonen ontwierpen verschillende versies van dit type : gaande van een eerder sobere, strakke lijn [St.-Lievens-Houtem (1780), St.-Kornelis-Horebeke (1772-1782)], tot een zeer beweeglijke en speelse vormgeving [Mechelen St.-Jan (1777), Lembeke (1770), Aartselaar en Hemiksem].

De orgelkast te Vrasene behoort duidelijk tot de eerste versie : een strakke lijn met een opvallende hoogtewerking in de bovenkas, versterkt door een imposante middentoren met brede bekroning. De bovenkas kontrasteert met het sobere onderwerkfrontje.

In het oeuvre van Aegidius is deze vormgeving eerder uitzonderlijk te noemen, te meer daar hij de grote verdediger wordt

van het gedeelde orgelkasttype, en dit zowel om architectonische als om praktische redenen. (zie in dit verband : Orgelkunst, XI, jg. nr. 2, pag. 70-76).

Het eigenlijke orgel bestond uit een twee-manuël instrument met opstelling van het Hoofdwerk in de bovenkas en een Onderwerk of Positief in de kasvoet. De klaviatuur bevond zich in de rugzijde van de kast.

Het nieuwe orgel werd gekeurd en goedbevonden door Bruno De Bruyne, organist te St.-Gillis-Waas.

In het kerkelijk archief wordt pas in 1885 opnieuw melding gemaakt van het orgel : er is sprake van verplaatsing en verandering van het orgel door Jan Vergaert, orgelmaker te Gent. Vergaert ging in de leer bij Maximilien Van Peteghem en na diens faillissement in 1869 deed hij de overname van de resterende materialen uit het Gentse atelier.

Het bestek van 1885 voorzag in het uitnemen van het orgel uit de balustrade, het plaatsen van een nieuwe klaviatuur in de prospectzijde, en aanpassing van de Positiefvlade aan de nieuwe klavieropstelling. Bovendien werd de Fourniture II verwijderd en vervangen door een Montre 8' Bas : de 12 grootste pijpen in hout, de overige in «orgelstof».

In hoeverre dit bestek werkelijk gerealiseerd werd, is niet te achterhalen. We mogen dus veronderstellen dat reeds op dat moment het Positief frontje gescheiden werd van de kasvoet.

De zwaarste aanslag op het instrument werd toegebracht door L. Daem uit Appelterre, die in 1930 een grondige transformatie doorvoerde.

Deze transformatie begon bij het doksaal : door de schrijnwerker Dupon uit Vrasene werd een gedeelte van het doksaal dat zich voor de torenkamer bevond afgebroken. Een gedeelte van de balustrade werd overbodig en verdween; het centrale deel met positief front werd in de boog van de torenkamer opgesteld. Het gehele orgelmeubel verdween onder de toren. Tussen balustrade en orgelkast werd een vrijstaande speeltafel opgesteld. De bovenkas werd aan weerszijden verbreed door toevoeging van twee torens, identiek aan de bestaande. De orgelkast werd verdiept tot ca. 3m. De oude windladen, registratuur, wellenborden, windkanalen en blaasbalg werden uitgebroken en gingen verloren, evenals een gedeelte van het oude pijpwerk.

Door toevoeging van groter pijpwerk en uitbreiding van de tessituur werd het onmogelijk alle binnenwerk in een gesloten meubel onder te brengen : rond de laden bevond zich een geïmproviseerde afsluitende wand waarin delen van het oorspronkelijke meubel werden verwerkt. Zo werden o.m. fragmenten van de oude rugwandstijlen met registergaten teruggevonden in de nieuwe torens.

De open opstelling van het pijpwerk vormde, zoals in vele verminkte historische orgels, de ideale toestand voor totale vervuiling en verval.

In 1976 werd een restauratie-ontwerp voorgelegd door G. Loncke uit Overmere. Op 1 september 1978 werd een aanbesteding gehouden waarbij de werken uiteindelijk werden toegewezen aan de firma Loncke uit Kortemark. Ondergetekende werd als deskundige voor de begeleiding van de uitvoering der werken aangesteld eind 1979. Eind 1988 werden de restauratiewerken beëindigd.

DE RESTAURATIE

Het restauratie-ontwerp voorzag in het herstel van het orgel naar zijn oorspronkelijke toestand en vormgeving. Richtinggevend bij de restauratie gold het Van Peteghem-orgel te Hemiksem. Voor die onderdelen waarvoor dit orgel niet kon model staan, werd het orgel te Haringe bestudeerd.

Op basis van een ontwerp van architect J. Gabriëls uit Brasschaat werd een volledig nieuw doksaal ontworpen, opgevat als vrij zwevend plateau, onder en boven achteraan afgesloten met glazen wanden. De uitvoering ervan stond onder toezicht van arch. Steenmeijer uit Antwerpen.

De toestand anno 1976 diende grondig te worden aangepakt : het oude meubel was op diverse plaatsen beschadigd, de vrijstaande speeltafel voor de kasvoet bediende een pneumatische traktuur, de winddruk was verhoogd en het oude pijpwerk in een andere functie opgesteld en/of ingekort.

Na de demontage was een grondige studie noodzakelijk betreffende de toestand en de oorspronkelijke functie van alle onderdelen, in het bijzonder van het pijpwerk.

ORGELKAST

Alle toevoegingen aan de oude kast werden verwijderd : stijlen, regels en paneelwerk en deuren in de zijwanden en

de rugwand werden hersteld of gecompleteerd. Het Positief-frontje werd opnieuw tegen de frontzijde van de kasvoet bevestigd. Ontbrekend lijstwerk werd vervolledigd. Na volledige reiniging en herstel werd de kast met boenwas ingewreven.

KLAVIATUUR

Nieuwe staartklavieren werden gemaakt naar het model van Haringe. De eiken toetslatten werden voor de ondertoetsen belegd met 3mm been, de boventoetsen werden uit ebbenhout vervaardigd.

De manualen zijn koppelbaar door middel van een schuifkoppeling. De tessituur gaat van C tot f'''.

Het aangehangen pedaal, een kistpedaal volgens het model te Haringe, heeft een toonumfang van C tot d'.

REGISTRATUUR EN TRAKTUUR

Aangezien bij de verbouwing van het orgel in 1930 de opstelling van klaviatuur en registratuur totaal werden gewijzigd, diende een volledig nieuwe registratuur te worden aangelegd : eiken wellenbord en wellen, abstracten in ceder, eiken registerstokken en -knoppen. De Hoofdwerktraktuur werkt met een trekkersmechaniek, het Positief bezit een stekersmechaniek die rechtstreeks van de toetsen tot in de lade loopt : de Positief-lade ligt op de vloer tegen de rugwand van de kasvoet.

WINDLADEN

Twee nieuwe windladen werden gemaakt in massieve eik. Hiervoor stonden de laden te Hemiksem model. De laden werden onder en boven voorzien van ingelijmde sponsels. De eiken kleppen werden met leder ingelijmd.

Alle verdere onderdelen zoals roosters, pijpstokken, veren, aanhechting van de toetstraktuur, dienden de Van Peteghem-factuur nauwgezet te volgen.

WINDVOORZIENING

Er werd een nieuwe magazijnbalg gemaakt, gevoed door middel van een elektrische ventilator. De windkanalen, de Tremblant en de Rossignol zijn eveneens nieuw.

PIJPWERK

Om het ontbrekende pijpwerk op een zo getrouw mogelijke manier aan te vullen of te reconstrueren, diende de aannemer een grondige analyse te maken van het nog aanwezige historische pijpwerk.

Het gehele pijpenbestand werd opgemeten en alle afmetingen in tabellen vastgelegd. Op dezelfde wijze werden in het Haringse orgel opmetingen verricht. Door vergelijkende studie en inpassen werd een homogene Van Peteghemsamenstelling in het pijpwerk nagestreefd.

Richtinggevend was op de eerste plaats het oude pijpwerk dat (nauwelijks) geen transformatie had ondergaan.

Voor nieuw te maken pijpwerk werd metaal genomen met volgende samenstelling : 94,4 % Pb en 5,53 % Sn. Voor de tinnen bekens van o.m. de Kromhoorn 8' bestond de metaallegering uit 85,18 % Sn en 14,73 % Pb.

Alle nieuw pijpwerk diende door de restaurateur te worden vervaardigd naar historisch model.

De dispositie in de nieuwe toestand is als volgt :

1. Hoofdwerk

Cornet V	(nieuw)
Prestant 4'	(V. P.)
Bourdon 8'	(V. P.)
Doublette 2'	(front : V. P.; binnenpijpwerk : nieuw)
Flûte 4'	(V. P.)
Nazard 3'	(nieuw)
Tierce 1 3/5'	(bas : V. P.; discant : nieuw)
Fourniture II	(nieuw)
Cymbal II	(nieuw)
Trompet 8'	(V. P.) gedeeld in bas en discant
Clairon 4' bas	(V. P.)
Voix Humaine 8'	(nieuw)

2. Positief

Doublette 2'	(front : V. P.; binnenpijpwerk : nieuw)
Bourdon 8'	(V. P.)
Sexquialter II	(nieuw)
Flûte 4'	(V. P.)
Cymbal II	(nieuw)
Kromhoorn 8'	(nieuw) gedeeld in bas en discant

De huidige winddruk bedraagt 87mm W.K., de stemming van het instrument is ongeveer 3/4 toon onder de huidige diapason. De officiële inhuldiging van dit orgel vond plaats op 26 mei 1989. Het inspelingsconcert werd toevertrouwd aan oud-Vrasenaar Kamiel D'Hooghe.

BIBLIOGRAFIE

- Grégoir E.G.J., *Historique de la Facture en des Facteurs d'orgues*, 1865, p. 192 e.v.
- Loncke G., *Bijzonder bestek + plans; Restauratie van het orgel in de H. Kruiskerk te Vrasene, Overmere*, 1976.
- Potvlieghe Gh., *Het historisch orgel in Vlaanderen, Deel I, orgelinventaris uitg. door de Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapszorg*, Brussel, 1974, p. 618.
- Potvlieghe Gh., *De Van Peteghems, bekroning van het Vlaamse Roccoco*, in tijdschrift «Vlaanderen», XI, Roeselare, 1972.
- Roose P., *Het gerestaureerde van Peteghem-orgel (1780) in Sint Lievens-Houtem*, in M. + L., *Monumenten en Landschappen*, uitg. door het Min. van de Vlaamse Gem., A.R.O.L. Best. Mon. en Landsch. Jg. V, 3, 1986, p. 27 e.v.

Gottlieb Theophil Muffat (1690-1770) en de Weense orgelbarok

Paul CRE

Gottlieb Theophil Muffat is een vooraanstaand meester op gebied van de klavier- en orgelkunst in het Oostenrijk van de 18de eeuw. Men aanziet hem als een verbindingsfiguur tussen de Barok en de Weense pre-klassieke periode; een componist die in zijn werken waardigheid, hoofsheid en elegantie tentoonspreidt. Gottliebs klavierkunst ligt in het verlengde van die van zijn vader, Georg Muffat (1653-1704), die kapelmeester en «Pagenhofmeister» was aan het bisschoppelijk paleis te Passau. Vader Muffat realiseerde in zijn klaviermuziek reeds de synthese van de Franse (Lully), Italiaanse (Pasquini) en Zuidduitse praktijken. Zijn zoon cultiveert eveneens de «goûts réunis» en in zijn diverse orgelwerken drijft hij het raffinement op dat intens aansluit bij de *toucher* en de «agrément» van het cembalospel.

Het is passend en wenselijk om Gottliebs 300ste geboortedag (1690-1990) te memoreren.

Er zijn immers enkele redenen waarom G.-Th. Muffat wat te ver op het achterplan geraakt is. Ten eerste zijn secundaire positie. Zo kwam wél de vader, niét de zoon op de affiches van de orgelconcerten voor Europalia-Oostenrijk in 1987. Georg was wel aan het prinsbisschoppelijk hof te Salzburg werkzaam geweest (van 1682 tot 1687), maar zijn «Apparatus Musico Organisticus» verscheen in 1704 toen hij wel degelijk aan het hof te Passau (Altbayern) verbleef. Blijft Georg een grotere autoriteit, van Europees formaat zelfs, dan kadert Gottlieb vollediger in het 18de-eeuwse Oostenrijkse hofleven en was hij evenmin een regionale figuur. Ten tweede werden, behalve het verdienstelijk werk van Guido Adler (DTO, 1895) en later van Wilhelm Riedel, Rudolf Walter e.a., Gottliebs werken, volgens de manuscripten, niet systematisch uitgegeven. Ten derde bewaart men ten onrechte een afstand van deze «clavecinistische» orgelwerken die een geëigende, gestyleerde voordracht vereisen. Ze ondergaan hetzelfde lot als de sieraden die men liever opbergt in een safe. Misschien behoeden deze werken zo hun eigen gaafheid. Hoe jammer.

LEVENSLLOOP

Gottlieb Theophil Muffat werd geboren te Passau en gedoopt op 25 april 1690. In die periode bracht de barokmuziek reeds volop rijpe vruchten voort. Na het plotse overlijden van zijn vader († 23 februari 1704) reisde de 14-jarige knaap naar Wenen en werd er onder de bescherming en het toezicht van zijn broer, Gottfried Muffat (1681-1710), geplaatst; deze was er sedert 1701 «Hof- & Cammermusicus» aan de keizerlijke hofkapel. Een andere broer, Johann-Ernst (1686-1746) was ook aan het hof verbonden als violist.

Als zestienjarige erkende men Gottlieb als «Scholar» aan het zelfde hof. Hij kwam er in contact met de vermaarde J. J. Fux (1660-1741) en men noemde hem later de jarenlange leerling van deze meester. Fux stelde hem een schare van componisten, klavier- en orgelmeesters tot voorbeeld : Palestrina en Morales met hun vokale werken, Frescobaldi met zijn «Fiori Musicali» - Frescobaldi's werken heeft Gottlieb grondig verkend! - voorts de ricercare-kunst van Battifori, Fontana en Poglietti; hij

was vertrouwd met de Toccata en Corrente van Rossi. Gottlieb heeft, zoals toen veelal gebeurde, werken gecopiëerd. Zo zorgde hij ervoor dat werken van Poglietti (o.a. «Rossignolo»), Wagenseil en Fux (o.a. klavierversies van 7 Ensemble-sonates alla Corelli) tot ons gekomen zijn.

De bezoldigingen die Muffat vanaf 3 april 1717 als «wirklicher Organist» ontving, bewijzen zijn reputatie als musicus. In het eerste jaar reeds verhoogde de jaarwedde van 500 tot 720 fl. In 1723 steeg ze tot 900 fl. Men neemt aan dat Gottlieb tussen zijn aanstelling en de bevorderingen daarna, o.a. die van 1729, een studiereis naar Italië maakte. Op 25 mei 1719 was hij te Wenen in het huwelijk getreden met Maria Rosalia Einöder. Eén van hun zoons bleef nadien «Hofscholar»; en andere stierf als priester op 31-jarige leeftijd.

Bij de bevordering die Gottlieb op 6 maart 1723 te beurt viel, prees J. J. Fux zijn discipel met de volgende aanbeveling :

... «vor andern wegen seiner erworbenen virtu mit accompagnirung bey allen Operen und Cammerfestinen emploiret wird, beynebess seine Compos. bei Hof mit Vergnuegung Ihro Kay. May hören machet : auch in seinen Dienstverrichtungen sehr eyffrig sich erzeiget».

In datzelfde jaar werkte Muffat mee aan de feestopera «Constanza e Fortezza» van Fux, tijdens de kroningsfeesten van Karel VI te Praag.

Volgens het titelblad én van de «72 Versetl» voor orgel (Wenen, 1726) én van de «Componimenti...» voor cembalo (Augsburg, 1736?) was Gottlieb organist bij de keizerinweduwe, Amalia (1673-1742), de gemalin van Jozef I. (Deze was in 1705 keizer gekroond en reeds in 1711 overleden). In de «Componimenti...» noemt hij zich cembalo-leraar van de regerende aartshertoginnen, Maria-Theresia en Maria-Anna, en van de groothertog van Toscane. Als hofcembalist stond hij in voor de muzikale opvoeding van de keizerlijke kinderen; zo gaf hij mogelijks cembalo-onderricht aan de jonge Jozef II. Jaren na zijn aanstelling tot hoforganist, tweede in rang, in 1717 en na een bevordering in 1729, verwerft Gottlieb Muffat de titel van eerste organist n.a.v. de grondige hervorming van de hofkapel in 1741.

Onder het bewind van Maria-Theresia bleef hij zijn taken als klavierspeler en -leraar vele jaren verder vervullen tijdens dewelke zijn werken bekendheid verwierven en gespeeld werden in o.m. de kerken en abdijen van de landstreken onder de Habsburgse invloedssfeer.

Muffat was vermoedelijk de leermeester van Georg-Christian Wagenseil (1715-1777) in de jaren 1736-39. Zijn orgelwerken en didaktisch voorbeeld kenden navolgers : Johann-Ernst Rembt (1749-1810) bijv. met fughetta's, koraalpreludes, trio's, maar vooral Friedrich-Wilhelm Marpurg (1718-1795) die te Parijs en Berlijn werkzaam was en zich zowel in zijn encyclopedisch opgevatte «Klavierstücke mit einem praktischen Unterricht» (1762-63) als in de eigen werken (fuga's capriccio's, koraalwerken) een musicus toont met een ruime vorming en interesse. Zo haalt hij in zijn «Abhandlung von der Fuga» (1753-54) voorbeelden van Gottlieb Muffat aan.

Pas op 74-jarige leeftijd ging onze componist op rust. Hij overleed te Wenen op 10 december 1770, als 80-jarige.

Men rekent hem met J. S. Bach en G. F. Händel tot de belangrijkste klaviercomponisten uit de eerste helft van de 18de eeuw, een uitspraak die zowel geldt voor de cembalo- als voor de orgelcomposities. Glastra Van Loon (1966) schrijft : «Deze werken zijn niet alleen van grote schoonheid en van belang voor de orgelgeschiedenis, maar bewijzen bovendien dat hun schepper over een diepe kennis beschikte van oude en eigentijdse klavierwerken, waarom hij zowel door zijn tijdgenoten als later direct na Bach en Händel werd genoemd en overeenkomstige verbreiding over Europa vond».

LITURGISCHE ORGELWERKEN

Met behulp van Rudolf Walter (1979) groeperen we de liturgische orgelmuziek van Gottlieb Muffat thans als volgt :

1. 12 kleine «Praeludien». (15 à 50 maten)
2. «Il Alleluja per la Resurrectione» (fuga voor het vigilie van Pasen).
3. «72 Versetl, samt 12 Toccaten besonders zum Kirchendienst bey Choral-Aemtern und Vespern dienlich». (Wien, 1726)
4. Missa in F (volledig); Missa in C. (1725).

Deze liturgisch bedoelde composities willen we eerst voorstellen.

1. De 12 kleine preludes (C,d,e, F,G, g, a enz.) eindigen meestal in de toon van E (mi). Ze waren allicht bestemd voor de «Wandlung» (het consecratie-gedeelte van de mis); met de modulatie anticepeerde de organist op het «per omnia saecula saeculorum» (slotformule van de canon).

2. Het «Il Alleluja...» is een «fuga a quattro» over het Alleluia-thema. Omdat er in de avond- of nachtdienst voor het Paasfeest geen eigenlijk Offertorium voorkwam, speelde men tijdens de «bereiding van de gaven» een dergelijk orgelstuk. J. P. Peyer, J. N. Fux, J. G. Albrechtsberger, I. Assmeyer, S. Sechter, J. Renner, M. Springer, Fl. Peeters, B. Hummel e.a. componeerden Alleluia-fuga's in deze oude traditielijn.

Gottliebs fuga, overwegend 3-stemmig, opent met een herkenbare presentatie van de Alleluia-trope (4-4). De imitatieve en contrapuntische uitwerking blijft doorzichtig en soepel; het «uitzingen» van deze fuga in een cadens op liggende pedaaltoon vindt men nog vaak in andere 18de-eeuwse fuga's terug.

3. De «72 Versetl samt 12 Toccaten...» (Wien, 1726) werden opgedragen aan de abt van 't St. Blasienkloster (Schwarzwald). Ze staan in de 12 'Figural'-toonaarden. Met telkens een toccata en zes fuga's waren ze geschikt voor de vespers, ter afwisseling van psalmen, hymnen en het Magnificat. Zo deed het reeds Johann-Kaspar von Kerll in zijn «Modulatio Organica» (München, 1686) met 7 zettingen in elk van de 8 kerktönen. Hoewel Gottlieb Muffat ze zijn «Erstlinge» noemt, vallen deze korte toccata's en fughetta's op door hun hoog compositorisch niveau. Het titelblad van het origineel beeldt, naast de H. Cecilia op het orgel, op het achterplan een kleiner toetsinstrument af - wellicht een cembalo. Daaruit besluit Walter Upmeyer (1951) dat deze speelstukken niet enkel voor orgel voorbestemd zijn.

Deze «72 Versetl» getuigen van een onuitputtelijke inspiratie. De fughetta's, hoe kort ook, zijn steeds met sier en elegantie neergeschreven. Gottliebs voorkeur voor soepel lopende ternaire metra (6/8 of 6/4...) is daar niet vreemd aan. Sommige

fuga's hebben een titel. b.v. in de Toccata septima is de fuga quatra een «Pastorella». Dergelijke werkjes dient men te spelen met de versieringen door de componist als «Erklärung deren Zeichen oder Manieren durch die Noten» toegevoegd.

4. De twee orgelmissen van 1725. Daarvan berustte het oorspronkelijk MS. in de Hamburgse Staats- en Universiteitsbibliotheek. Voor zijn uitgave (Doblinger-Verlag, Wien, 1979) kon R. Walter een copie raadplegen in de abdij van Beuron/Hohenzollern.

Missa in F. 4 Kyrie-versetten - 8 Gloria-versetten - 11 Credo-versetten - 1 Sanctus-verset - 3 Agnus-Dei-versetten (= Ricercar); ze waren bedoeld ter afwisseling van de vaste misgezangen en tellen meestal 7 maten. Bovendien laste Muffat enkele autonome orgelwerken in : Canzon pro Offertorio/Aria f-moll (cum Variationibus), sub Elevatione/Toccata post Elevationem - d-moll. Minder strak met de liturgie verbonden, staan ze toch in een neventoonnaard van F. André Raison schreef zijn vijf orgelmissen («Livre d'Orgue - Paris, 1688) elk in éénzelfde toonaard. Muffat volgt nog dezelfde regel, behalve voor de vrijere stukken.

Het onderzoek naar de functionele context van dergelijke orgelwerken verdient meer aandacht. De thesis dat Muffat een dergelijke mis componeerde voor de vele abdij-organisten in Wenen en in de Habsburgse landstreken is méér houdbaar dan dat hij ze bestemde voor de godsdienstige plechtigheden aan het keizerlijk hof zelf. De moeilijkheid blijft dat men de lokale praktijken inzake de kerkzang (het Gregoriaans) in details zou moeten navorsen. Met welke misgezangen «alterneerden» deze versetten en stukken? En indien men dit kan achterhalen welke andere intenties heeft het voor de huidige muziekpraktijk dan een historische reconstructie? Uitgaande van de klassieke Graduale, de bestaande verschillen tussen het Gregoriaans bij de Benediktijnen, Augustijner «Chorherren», Karmelieten, Minorieten enz. terzijde gelaten, alterneren de versetten uit de *Missa in F* zeker niet met de missen IV, IX, XI; ze laten dit - hypothetisch - wél toe voor de missen VIII en XVII (Kyrie, Sanctus en Agnus Dei), voor mis VII (Gloria), voor Credo III. De *vrije orgelwerken* uit de «*Missa in F*» (voor de offergang, tijdens de «Elevatione», tijdens de communie) zijn een canzone, een aria met variaties en een toccata. De variaties

(f-moll) zijn onderhoudend en volks van toon. Muffat volgt de lijn van de Zuidduitsers Johann Speth («Ars Magna consoni et dissoni» - Augsburg, 1693) en F. X. Murschhauser («Octi Tonium Novum Organicum» - Augsburg, 1696) die hun variaties bedoelden voor de «Elevatione» (consecratie). Muffats Canzone, Toccata en ook de Ricercar (nl. de drie Agnus-Dei-versetten) staan op een artistiek peil en volgen nog de 17de-eeuwse traditie (cfr. G. Frescobaldi). Zoals zijn vader zet Gottlieb het toccata-concept voort; het grondschematische leverde de 17de-eeuwse toccata van Italiaanse makelij (Frescobaldi, Pasquini) welke door de Zuidduitsers (Erbach, Froberger) gelijkwaardig gecultiveerd werd. Versetten schrijven was in de Zuidduitse contreien een routine-aangelegenheid. Het hoorde bij de stiel. Slechts de belangrijke figuren (o.a. J. K. von Kerll, Fr. X. Murschhauser, C. Kolb, J. K. F. Fischer, J. E. Eberlin) combineerden die vakkennis met een bovengemiddelde muzikale inventie. Muffat sluit bovendien aan bij de Franse praktijk om de versetti opgesmukt voor te dragen. De *Missa in C* is onvolledig overgeleverd.

VRIJE ORGELCOMPOSITIES

Nu wat meer over de zgn. vrije orgelwerken. Het zijn b.v. al :

- 24 grote Toccata's met elk een Capriccio,
- 28 kleine Capricci, Toccatinen of Preludes.

De bronnen hiervoor zijn : MS. Mus. nrs. 15780, dat berustte in de Berlijnse Staatsbibliotheek en thans in de Westduitse Bibliotheek te Marburg/Lahn; voorts de MS XIV-712 en -715 in het Minoritenkonvent te Wenen. MS. XIV-715 bijvoorbeeld bundelt de 28 nummers.

Exemplarisch is de «*Toccata tertia, Fuge und Capriccio*» waarvoor Riedel (Kistner & Siegel, 1958) de Berlijnse bron volgde qua volgorde : een toccata-inleiding/middendeel = Andante (ricercare) dat leidt naar een cadens in E-Dur. Dan volgen : Fuga 1, metrisch gehouden in 4/4 maar toch gelanceerd, omvat een fuga A en een fuga B op wat de gefigureerde tegenstem zal worden in fuga A' (= combinerende fuga). Fuga 2 is dan de ternaire variant (in 12/8) van fuga 1. In een bonte werveling en vlucht («fuga») komen en gaan bekende thema's in getransformeerde gedaanten. Chromatiek kruidt en stuwt het het geheel. We komen hier verrassend dicht bij Bach.

Het «*Capriccio desperato*» is een zeer expressieve, gekwelde klaviercompositie, voorbeeld van de «Affekt»-behandeling in de 18de-eeuwse orgelmuziek. Riedel oordeelt dat dit capriccio als een soort «Adagietto» tussen de toccata-inleiding en fuga 1 op zijn plaats is. In gelijkaardige composities is het echter een afronding van de ganse toccata en als apart deel een uitloper of een vervangstuk voor de fantasierijke «Cadenza».

Deze compositie als geheel reveleert Muffats piëteit ten aanzien van de virtuoze Italiaanse toccatenkunst. Bovendien ervaren we hoe men in die tijd streefde naar het uitbreiden van de fuga bij middel van de procédés die men in de Zuidoostelijke/Oostenrijkse orgelpraktijk het best kende : op elkaar volgende versetten als melo-ritmische fugatische varianten, gehouden binnen eenzelfde modus. Bij Johann-Ernst Eberlin (Toccaten, 1747) ziet men die expansieve drang in het fugeren aan het werk; hij was een behendig vakman in het «vinden» van opeenvolgende fuga-thema's en hun contrapuntische combinaties. Gottlieb Muffat was daarenboven een artiest met een brede traditie achter zich (Frescobaldi, Foberger, Pasquini, Georg Muffat...) en demonstreerde een contrapuntisch vernuft dat uitzonderlijk was in de Zuidoostelijke/Oostenrijkse orgelmuziek van zijn tijd.

Van Gottlieb zijn overigens nog 32 Ricercaren en 19 Canzonen en Fuga's bekend. (Bronnen : Wenen, Minoritenkonvent - XIV-712, copie afgewerkt in 1733; bij de 12 Preludes horen 4 fuga's en in Stift Göttweig berusten nog de MS. van een negental fuga's). Ze werden zoals toen nog gebruikelijk met een notenbalk per stem genoteerd. Hun niveau benadert dat van Bachs «Wohltemperierte Clavier» en de «Kunst der Fuge». Het zijn werken met allure en met het voor de Zuidoostelijke orgelmuziek wat ongewone voorschrift «con pedalo obligato».

Alles samengenomen bewijzen de vrije orgelwerken de «Stylus Phantasticus» alle eer. De capricci zijn uitgewerkt op de wijze die Mattheson aanprees, d.w.z. niet meer imitatief. «De vrije late ontdekking van deze toccata's, capricci, ricercari en canzonen reveleert ons nu pas ten volle de omvang en betekenis van de klavierwerken van Gottlieb Muffat», schreef Wilhelm Riedel in MGG.

DE «COMPONIMENTI...»

Zijn de teksten over de orgelwerken van Theophil of Gottlieb Muffat niet erg volledig, ze vergeten meestal niet de «*Componimenti Musicali per Il Cembalo*» (Augsburg - 1736 ?) te vernoemen en te prijzen. Deze «componimenti», verzorgd door kopergraveur en uitgever Christian Leopold uit Augsburg, opgedragen aan niemand anders dan Karel VI met zijn vele titels, zijn vrucht van zowat tien jaar vlijt en moeizame arbeid. Wanneer Gottlieb aan Pater Alexander Gessel, minoriet, een exemplaar schenkt, schrijft deze : Wenen, 1 augustus 1739. Intussen heeft ook Johann Caspar Ferd. Fischer zijn uitmuntende suites, «Musikalischer Parnass», gepubliceerd (1738). In het onderdanig geformuleerde voorwoord van de «Componimenti» lezen we :

« Es hält solches allerley Gattungen artiger Caprices oder sogenannten Galanteriestück in sich, welche auf dem Clavier nach einen richtigen oder accuraten Art und Weise zu spielen nicht allein künstlich eingerichtet, sonder dem Gehör all' Vergnügen geben dörrften ».

Muffat wil geen afwikkeling van de partita met haar vertrouwde onderdelen en gestyleerde dansvormen; ze is voor hem een «capriccio», synoniem van «vrije fantasie». Het geestige, ritmische, karakteristieke en verrassende domineert in de zes partita's plus een Ciacona van deze «Componimenti». Het eigene van Muffats orgelwerken heeft o.i. met diezelfde karakteristieke te maken, zij het dat het accent dan meer ligt op het «improviserend», «con affetto» en gezwind vertolken, dan op het flatteren met «Galanterien».

In de danscomposities en titelwerkjes («La Hardiesse», «La Coquette») zien we de invloed van Fr. Couperin. Meet men deze «suites» aan J. S. Bachs klaviersuites dan richt Muffat zich meer op het homofone dan op het polyfone; zo zijn b.v. de Gigues niet imiterend uitgewerkt. Enkel I, IV en VI hebben een fuga die dan resp. volgt op een (Franse) ouverture, op Fantaisies. Men mag in zekere zin een parallel trekken met Bachs Partita's (Clavier-Uebung I).

In deze «Capricen» is de ornamentiek - «Manieren» ! - essentieel. De versieringen vormen mee de muzikale substantie, maken deel uit van en dragen bij tot het tempo, de agogiek, het inventief spelen. De klavierspeler of organist moeten

durven dit spel zelf aan te vatten. Zij kunnen zich op cembalo of kleinorgel alvast oefenen met de «Ciacona» van liefst 38 variaties die de «Componimenti» afsluit.

Voor de volledigheid : Muffat schreef ook nog «Partien für Cembalo» (o.m. in Gb, G, g ...). Van twee kon de authenticiteit bevestigd worden; voor de originaliteit van een aantal «Partien» en dansstukken kon men niet instaan (een giga b.v. bleek van Froberger te zijn).

DE WEENSE KLAVIER- EN ORGELMEESTERS

Gottlieb Muffat is te Wenen zowat de laatste geweest in de lijn : Wolfgang Ebner (1612-1665), Joh. J. Froberger (1616-1687), Joh. K. von Kerll (1627-1693), Alessandro Poglietti († 1683) Ferd. Tobias Richter (1649-1711) en Franz M. Techelmann (1649-1714), Georg Reutter der Altere (1656-1738) en niet te vergeten Johann J. Fux (1660-1741), allen klaviermeesters aan het keizerlijk hof.

Tijdens de regeringsperiode van Leopold I (1658-1705) was de Wiener Hofkapelle tot ca. honderd musici uitgegroeid, meestal Italiaanse zangers en instrumentalisten die, bij voorrang, de opera-voorstellingen verzorgden. Daarnaast waren er de hoforganisten en kapelmeesters. Ze waren tevens verbonden aan andere kerken, zoals b.v. Franz-Matthias Techelmann aan de Michaelerkerche of Georg Reutter der Altere aan de Stephansdom. De keizer zelf bleef niet ten achter in het componeren en bespelen van instrumenten, «noblesse oblige!». De leden van de keizerlijke familie leerden van jongsaf klavierspelen.

In de Nationale Bibliotheek te Wenen bewondert men nu nog het beroemde fresco van Daniël Gran : Karel VI heerst over hemel en aarde zoals een Romeins keizer, een nieuwe Hercules, heer en meester van oorlog en vrede, terwijl rondom hem het koor met de Deugden, de Kunsten, de Wetenschappen plechtig opgesteld staat. Wenen wordt hier opgehemeld als een nieuwe Atheense school, een uitstraling van beschaving.

Tijdens het bewind van Karel VI zou, nog meer dan voorheen, het theatrale en triomfantelijke in stad en land alle daaraan tegengestelde uitingen en gevoelens wegwuiven. Naast de hoogwaardige aanwezigheid van vorsten, hertogen enz., waren er de «vorsten» van de muziek. De muziek aan het hof regi-

aspecten in de schrijfwijze te benaderen, nl. vanuit de verticaliteit van het orgel, en vanuit het arpeggiando van het klavecimbel.

Het meest typerende interval, en ongetwijfeld de kerngedachte in dit CONCERTINO blijkt de kwintafstand te zijn, zowel stijgend als dalend, rein of vermeerderd of verminderd. Het loont de moeite dit fenomeen na te trekken in de partituur. Een tweede constante is de kleine secunde, en een derde — maar door haar interval de meest opvallende — is de septiem. Deze laatste twee zullen tenandere vaste lichtpunten worden in Flor Peeters' derde stijlfaase.

Niettemin bezit elk der delen bovendien nog zijn eigen typische kenmerken. Het eerste deel, Allegro, wordt gekarakteriseerd door de stijgende en/of dalende toonladderfiguur; het tweede deel, Cantabile adagio espressivo, door een brede lyriek rond de grote septiem in wisselnoten; het derde deel, Rondo allegro deciso op het ritme van de dactylus. Dit sluit niet uit dat de auteur geregeld gebruik maakt van deze elementen onderling.

Flor Peeters' bijdrage tot het genre van 't DUBBELCONCERTO is van artistiek en muziekhistorisch belang. Hij heeft zijn Concertino opus 122 gelijktijdig aan K. D'Hooghe en mezelf opgedragen.

Uit wederkerigheid en dank, maar meer nog uit verering en vriendschap voor mijn oud-leraar en vriend Flor Peeters, heb ik in 1980 een reeks van zijn mooiste koraalpreludia voor orgel zelf bewerkt voor klavecimbel en kamerorgel, en hem die als verrassingsgeschenk aangeboden bij zijn 80e verjaardag. De Meester was blij met deze surprise en verheugd over het resultaat. Ikzelf was zeer voldaan met het opzet, en het muziekgenre zeer gediend met deze repertoire-uitbreiding.

(wordt voortgezet)

De 12 vorige jaargangen van Orgelkunst zijn nog te verkrijgen.

Een index van de 10 eerste jaargangen is beschikbaar.

De brochure met disposities van Van Peteghem is nog voorradig.

Al de ons bekende werken van Gottlieb Muffat dateren van voor 1740. Het valt te betwijfelen of deze hoofse en galante klavierstijl nog navolgers van waarde heeft gekend. De «groten» zoals Antonio Caldara (1670-1736) en J. J. Fux († 1741) waren immers uit het Weense muziekleven verdwenen. Enkel nog Johann-Georg Reutter (1708-1772), J. Chr. Wagenseil (1715-1777), Gottlieb zelf, en niet te vergeten Georg-Matthias Monn (1717-1750), organist aan de Karlskirche, bleven nawerken in de jaren dat de jonge Haydn zich nog vormde om een stijlvernieuwing te brengen.

DISPOSITIES

Hier enkele aantekeningen.

Als aanvulling bij het voorstel van Eberhard Kraus (1965) om zich voor de vertolking van de Weense orgelmeesters te oriënteren op het Wöckherl-koororgel van de Weense Franciskanerkerk (1642), menen we dat de dispositie van het Stiftorgel te Göttweig (niet ter beschikking) en vooral de verbouwing van het orgel van de St.-Michaëlkerk te Wenen (door Gottfr. Sieber uit Brünn, ca. 1740) een richting aanwijst.

Wien, St. Michael
Gottfried Sieber, Brünn : ca. 1740

<i>HW</i>	<i>OW</i>	<i>Pos.</i>
Principal 8'	Principal 8'	Principal 4'
Octav 4'	Octav 4'	Octav 2'
Quint 3'	Superoctav 2'	Coppel 8'
Superoctav 2'	Quinte 1½'	Flöte 4'
Quindecima 1½'	Mixtur	
Sedecima 1'	Coppel 8'	<i>Pedal</i>
Mixtur	Coppel 4'	Principal 16'
Zimbel	Nassat 3'	Bordun 16'
Bordunflöte 16'	Oboe 8'	Octav 8'
Biflöte 8'		Octav 4'
Salicional 8'		Octav 2'
Gamba 8'		Cornett
Undamaris 8'		Bombarde 16'
Quintade 4'		Trompete 8'
Nachthorn 4'		
Fugara 4'		
Feldflöte 2'		

Voorts was er, als pendant van het clavecimbel, in het 18de eeuwse Oostenrijk nog vaak een «Positiv» beschikbaar. De «principalen» 4' en 2' kregen een klankdiepte door de «copula

maior» en «-minor» (b.v. gedekt 8' en fluit 4') en meer glans door ofwel oktaaf 1', kwint 1½, mixtuur (2 à 3 rangen) er aan toe te voegen. Tongwerken waren zeer uitzonderlijk. De sonoriteit hiervan ligt goed in de lijn van b.v. de «72 Ver-setl» van onze componist.

Tenslotte bevelen we als uitgaven aan : Bärenreiter BA 1922; Kistner & Siegel. Porz/Rhein (Reihe II - nrs. 8, 10, 13, 16, 17); Doblinger - Wien (DM 830) en nog andere die we hier wellicht vergeten.

Foto Charles Tournemire

Naar aanleiding van het onderschrift van de foto van Charles Tournemire, verschenen in Orgelkunst jg. 12 nr 4, ontvingen we volgend schrijven van dhr Paul Peeters, abonnee en hoofdredacteur van «Het Orgel».

«Op pagina 167 van het december-nummer 1989 is een foto afgedrukt, waarop Charles Tournemire gezeten is aan de speeltafel van het orgel in de Ste Clotilde te Parijs. Uit het onderschrift meen ik op te maken, dat (door de auteur van dit onderschrift) bedoeld wordt dat hier de speeltafel is afgebeeld, die Cesar Franck ter beschikking stond en die zich van 1945 tot 1986 ten huize van Baron Flor Peeters bevond.

De op deze foto afgebeelde speeltafel is echter niet Francks speeltafel, maar - naar ik aanneem - de speeltafel die daarvoor in de plaats is gekomen na de verbouwing van het orgel in 1933, onder advies van Charles Tournemire. Dit is met diverse feiten te staven :

- 1) Het pedaalklavier bezit een omvang van C-g1 (dat van de oude speeltafel had slechts een omvang van C-d1)
- 2) Het aantal combinatietreden en de aanleg ervan is geheel anders dan in Francks speeltafel. (1).
- 3) Het zwelpedaal bevindt zich eveneens op een andere plaats dan dat in de oorspronkelijke speeltafel. (1).
- 4) De op de bedoelde foto afgebeelde profiellijst zoals die in de speeltafel links en rechts, onder de onderste rij registerkoppen, aan weerszijden van de klavieren is aangebracht, wijkt af van die welke op de oorspronkelijke speeltafel te zien zijn. (2).

(1) Zie het uitgebreid artikel van P. Peeters en H. Brink in «Het Orgel» september 1982 en februari 1983, meer in het bijzonder op pg 38 van laatst vernoemd nummer.

Zie ook het speciaal, aan Tournemire gewijde nummer van het «Gregoriusblad» van september 1989 (pg 171-175).

(2) Zie ook o.a. Rollin Smith, «Toward an Authentic Interpretation of the Organ Works of Cesar Franck», N.Y. Pendragon Press. 1983, pg 66».

Guido Peeters, auteur van het onderschrift van bovenvermelde foto verontschuldigt zich voor de foutieve mededeling en onderschrijft de rechtzetting van Paul Peeters.

De huidige organisten in Parijs

Brigitte DE LEERSNYDER (1)

De laatste jaren hebben heel wat orgels in Parijs, alsook in belangrijke instellingen of conservatoria der omgeving, een nieuwe titularis-organist gekregen. Wie speelt er zoal? Welke orgelbank(en) bezet hij/zij? Ziehier de nodige preciseringen.

In deze lijst (2) beperkten we ons tot

- a. de belangrijkste doksalen in de Franse hoofdstad (3)
 - b. enkele van de meest nabije kathedralen
 - c. de voornaamste muziekhogescholen in Parijs en nabije omgeving.
- Indien een organist een eerste prijs voor orgel behaalde aan het Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris (CNSMP), dan wordt na zijn naam tussen haakjes het jaar vermeld waarin hij dit diploma behaalde (4).

a. PARIJS

La Madeleine (8e) : François-Henri Houbart

Notre-Dame, kathedraal, (4e) : een jaar na het plotse overlijden van Pierre Cocherau in 1984, heeft men bij wedstrijd eerst drie en dan vier titularissen aangesteld, nl. Yves Devernay (1961), Olivier Latry, Philippe Lefebvre (1971) en Jean-Pierre Leguay (1966).

1. Mevr. B. De Leersnyder is hoofdredacteur van het Franse tijdschrift «L'Orgue», waarvan de eerste jaargang in 1929 verscheen. (Redactie : 70, rue de Rivoli - 75004 Parijs - Frankrijk)
 2. In alfabetische volgorde op naam van de kerk. Deze lijst is opgesteld in maart 1989.
 3. Het cijfer tussen () na de kerknaam duidt het Parijse arrondissement aan.
 4. Tot aan het eindexamen van 1973 droegen de diploma's de titel «Premier Prix d'orgue et d'improvisation». Een onderwijshervorming leidde in de orgelklas tot een opsplitsing in twee secties en twee navenante diploma's, nl.
— «Premier prix d'orgue (section exécution)», en/of
— «Premier prix d'orgue (section improvisation)».
- Voor een nader inzicht in de organisatie van het orgelonderwijs in Frankrijk kan men twee publicaties van «L'Orgue» consulteren:
— «Rolande Falcinelli et la classe d'orgue du Conservatoire», nr. 26 in de reeks 'Cahiers et Mémoires', 1981, herziene herdruk 1988 ;
— «Les classes d'orgue en France», nr. 39 in de reeks 'Cahiers et Mémoires', 1988.
(Verkoop van publicaties : 22, rue Léon-Germain, 77350 Le Mée sur Seine).

Notre-Dame des Blancs-Manteaux (4e) : Dominique Merlet en Georges Guillard

Notre-Dame des Champs (5e) : Marie-Bernadette Dufourcet (1982 exécution, 1986 improvisation)

Notre-Dame de Grâce de Passy (16e) : Raphaël Tambyeff

Notre-Dame de Lorette (9e) : Frédéric Desenclos en Marie-Ange Leurent

Notre-Dame des Victoires (2e) : Guy Morançon en Frédéric Desenclos

Sacré-Cœur (18e) : Naji Hakim (1981 exécution, 1983 improvisation)

Saint-Antoine des Quinze-Vingts (12e) : Marcel Pépin

Saint-Augustin (8e) : Suzanne Chaisemartin (1947)

Sainte-Clotilde (7e) : Jean Langlais (1930) nam in 1988 ontslag om gezondheidsredenen. Pierre Cogen was eveneens reeds titularis ; als tweede titularis werd dan Jacques Taddei benoemd

Saint-Etienne du Mont (5e) : Marie--Madeleine Duruflé-Chevalier (1949) en Sarah Soularue (1978)

Saint-Eustache (1e) : André Fleury (1926) en Jean Guillou (1954)

Saint-François-Xavier des Missions étrangères (7e) : Gaston Litaize (1931)

Saint-Germain l'Auxerrois (1e) : Ricardo Miravet

Saint-Germain des Prés (5e) : André Isoir (1960) en Odile Bailleux

Saint-Gervais-Saint-Protais (4e) : Jean Verhasselt overleed op 22 april laatstleden ; er is nog geen opvolger aangesteld.

Saint-Louis des Invalides (7e) : Pierre Gazin (1957), assistente is Susan Landale

Saint-Marcel (13e) : Jean-Michel Louchart

Saint-Médard (5e) : Jean Galard (1975)

Saint-Merry (4e) : Norbert Dufourcq

Saint-Honoré d'Eylau (16e) : Emmanuel Bellanger

Saint-Jacques du Haut-Pas (5e) : Nicolas Gorenstein (1982 improvisation)

Saint-Louis d'Antin (9e) : Michel Jollivet en David Noël-Hudson

Saint-Louis en Ville (4e) : Georges Guillard

Saint-Nicolas des Champs (3e) : Jean Boyer

Saint-Nicolas du Chardonnet (5e) : Patrice Holliner

- Saint-Paul-Saint-Louis* (4e) : Denys Mathieu-Chiquet en Gabriel Marghieri
- Saint-Philippe du Roule* (8e) : Michel Boulnois (1937)
- Saint-Pierre du Gros Caillou* (7e) : Gérard Letellier (1967)
- Saint-Roch* (1e) : Françoise Gangloff-Levéchin
- Saint-Séverin* (5e) : Michel Chapuis (1951), Michel Bouvard, François Espinasse, Michel Alabau is hulporganist
- Saint-Sulpice* (5e) : Daniel Roth (1963), assistente is Sophie-Véronique Choplin-Cauchefier (1984 exécution, 1986 improvisation)
- Saint-Thomas d'Aquin* (7e) : Arsène Bedois
- Saint-Vincent de Paul* (10e) : Jean Costa (1949)
- Trinité* (9e) : Olivier Messiaen (1929), hulporganist Jean Bonfils (1949)
- Temple de l'Oratoire du Louvre* (1e) : Marie-Louise Girod-Parrot (1941)
- Grande Synagogue* (9e) : Jean Bonfils (1949)
- b. NABIJE KATHEDRALEN
- Cathédrale de Beauvais* : Jean Galard (1975), hulporganist François Sabatier
- Cathédrale de Chartres* : Patrick Delabre en Christophe Mantoux
- Cathédrale de Saint-Denis* : Pierre Picemaille (1979 exécution & improvisation)
- Cathédrale de Soissons* : Anne-Marie Barat (1976)
- c. ONDERWIJSINSTELLINGEN
- Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris (CNSMP)* : Michel Chapuis (1951)
- Conservatoires Nationaux de Région (CNR) :
- *CNR de Boulogne-Billancourt* : André Isoir (1960)
- *CNR de Saint-Maur des Fossés* : Gaston Litaize (1931), assistente Nicole Pillet-Wiener
- *CNR de Rueil-Malmaison* : Marie-Claire Alain (1950), Susan Landale
- Andere instellingen in Parijs :
- *Schola Cantorum* (5e) : Jean Bonfils (1949), André Fleury (1926), Jean Galard (1975), Naji Hakim (1981 & 1983), Jean-Paul Imbert, Marie-Louise Jacquet-Langlais
- *Ecole Normale* (17e) : Suzanne Chaisemartin (1947)
- *Ecole César-Franck* (5e) : Marie-Thérèse Michaux-Besson, Christophe Mantoux

Peeters na-gespeeld

Lezing door Raymond Schroyens, gehouden te Mechelen op dinsdag 25 juli 1989, voor een workshop in het kader van de Internationale cursus «De Orgelkunst van Flor Peeters».

Dit is de derde workshop gewijd aan het orgeloeuvre van Flor Peeters. De vorige twee, in 1987 en 1988 handelden over de vormingstijd en de middenperiode. Dit keer zal ik het, tot slot, hebben over de derde en laatste periode, zegge de laatste 20 jaar van zijn leven.

Ik wil echter wel zeggen dat ik in de vorige twee lezingen — en dit keer eveneens — niet gerept heb over een groot aantal werken van Flor Peeters, zo'n 400 in aantal, m.n. zijn rijke bijdrage aan koraalvoorspelen, die verspreid liggen over zijn gans oeuvre, te weten in : opus 6, 39, 68, 69, 70, 75, 76, 77, 81, 95 (samen om en bij de honderd stukken), en als klap op de vuurpijl het magistrale opus 100, zegge 213 koraalpreludia voor de liturgische jaarcyclus. Dit «Corpus Choralis» heeft een aparte bespreking van node en moet dan ook in een afzonderlijke bijdrage besproken worden.

SIX LYRICAL PIECES opus 116
(H.W. Gray Publications Corp. 1967)

Eens komt er in de innerlijke groei en ontwikkeling een moment waarop de vrucht zich naar buiten werkt en de bolster splijt. Zoals in de herfst gebeurt dit in stilte, rustig en on-opzichtelijk. Bij componist Flor Peeters is dit eveneens zo het geval geweest. Werd met het grootse opus 100, d.i. HYMN PRELUDES FOR THE LITURGICAL YEAR een gigantisch kwantitatief en eloquent hoogtepunt bereikt, met de SIX LYRICAL PIECES opus 116 zou — met nauwgezette restrictie — een filosofisch en stylistisch keerpunt worden gefixeerd dat een derde, en laatste stijlfaze in het oeuvre van Flor Peeters zou inluiden. Deze derde faze werd — en wordt voorlopig — als de «synthetische stijl» aangeduid, een benaming welke de komponist zelf gebruikte. Men kan in deze stijl inderdaad de versmelting vinden van elementen uit de vroegere symfonische concertato-stijl met ingrediënten uit de zgh. polifone periode. Deze beide werden in vroegere

bijdragen besproken. Maar deze versmelting gebeurt tegelijkertijd met een evolutie op het vlak van de vormgeving, zodat taal en conceptie gelijktijdig naar elkaar toe nijen.

Opus 116 dagtekent uit 1966. De komponist is dan 63 jaar, een leeftijdperiode waarin zich vaak de sublimering van emoties en gedachten, alsmede een algemene verinnerlijking manifesteren. De Six Lyrical Pieces, op. 116 spreiden een grote uiterlijke diversiteit ten toon, en zo mogelijk een nog grotere innerlijke beleving. Men kan er zeer goed de simbiose in nagaan van wat de jaren der pluritonaliteit (bvb. op. 42, 48, deels ook op. 66) hebben nagelaten, als van wat de neo-barokvormen (bvb. op. 72, 83, en 100) alsook de «Oud-Nederlandse Meesters» te betekenen hebben gehad. De nieuwe schriftuur toont daarvan duidelijke sporen, hoewel we de eerste tekenen van bvb. vrije notatie reeds opmerken in de Lied-Symfonie, opus 66 en in sommige koraalvoorspelen, opus 77 ; en de eerste bitonale lineairiteit al waarneembaar is in opus 39 (nr. 10, var. 2), in opus 72 (nr. 3), en overduidelijk in PRELUDIALE opus 114.

Men neme ter vergelijking beide bundels : het «Prelude mélodique» opus 114 nr. 5, en «Contemplative Canzona» opus 116 nr. 3. Meer dan ooit tevoren voeren de vrije melismatiek en het introspectieve de boventoon, en dat zal zich herhalen in verschillende van de nog komende werken. Deze stijlverandering is dus niet plotseling gekomen, maar is een incubatieproces geweest, een illuminatie, die zich reeds bij vorige zonsopgangen had aangekondigd. Ze is beslist ook geen tijdelijke gril geweest of een modieuze gevoeligheid, daarvoor is de transmissie te subtiel, te innerlijk, te vredig.

In zijn latere jaren, wanneer de osmose zich voltrokken heeft, gaat Flor Peeters' voorkeur naar «duidelijke» titels die over zijn intenties weinig twijfel laten bestaan : Invocation, Lyrical Canticle, Prélude-Motet, Prélude-Introspectif, e.d.m.

De «geestelijke vrijheid» (hem ALTIJD dierbaar geweest !) lijkt wel heel bijzonder belangrijk voor de nu ouder-wordende-komponist. Het ritme trekt zich terug in een soort van innerlijkheid-achter-glas. Soms is er helemaal geen ritme alsdusdanig meer aanwezig (getuige opus 116 nr. 1 en 3) ; en zo het er al wél is verschijnt het als gepolychromeerd of verguld in z'n eigen meditatieve vredigheid (cfr. de nrs. 2 en 5). De veelal maatloze notatie lijkt dit bovendien te willen bevestigen.

Eigenlijk gaat het in opus 116 niet om zes, doch om VIJF Lyrical Pieces, want het zesde, de «Trumpet Tune» staat los van de vorige vijf, en dit zowel qua genre als qua genese. Hier is het één en al ritme, grandeur en uitwendigheid. Wanneer men de tempo- en de registratie-aanduidingen vergelijkt, merkt men onmiddellijk dat het nr. 6 een absolute antipode vormt met de voorgaande 5 stukken.

Wat het ook zij, de komponist noemde ze welbewust SIX LYRICAL PIECES. De Trumpet Tune is dus niet het lelijke eendje !

PRAELUDIALE OPUS 114

Aan Adelaïde Van Reeth / Musikverlag Schwann, Dusseldorf, 1966.

In zijn compositorische bedrijvigheid heeft Flor Peeters geregeld stukken gecomponeerd voor orgel zonder pedaal. Niet zelden ging het dan om voorstudies van grotere werken, tenware het speciaal om een bestelling ging vanwege een uitgever. Deze stukken voor manuaalsoolo vertonen gewoonlijk nieuwe combinaties of werkprocedés, soms nog in een experimenteel stadium. Het gaat hem de ene keer om nieuwe harmonische samenstellingen de andere keer om ongewone melodische wendingen. Het opus 114 telt zo enkele merkwaardige nummers, w.o. het nr. 2 : Prélude-Introspectif, het nr. 5 : Prélude-Mélodique met zijn zeer specifieke registercombinaties en zijn vrij zwevende modale cantiek, het nr. 11 : Prélude-Paraphrase waarbij op de ongewone combinatie van Kromhoorn 8 met Prestant 4 dient te worden gewezen, het boeiende nr. 13 : Prélude-Litanie, verder het nr. 14 : Prélude-Arabesque waarin de Gemshoorn 8 kontrasteert met de Fluiten 8 en 4 samen met Nasard en Tremulant, en tot slot nog het nr. 15 : Prélude-Motet met Roergedekt 8 en Zingend Principaal 4.

Slechts enkele nummers zijn contrapuntisch gedacht hetgeen er eens te meer op wijst dat dit opus veeleer een «testgebied» is dan een confirmatie van een voldongen ervaring.

Een algemeen opvallend element in deze stukken is wel de explicite drang naar vrije expressie, naar het zich losmaken van conventies in de vorm van melodie en harmonie. De melodie is, beslist er dan ooit, in de greep van het Gregoriaans gekomen ; de harmonie gaat bewust de atonale richting uit.

TIEN INVENTIES OPUS 117

Aan Deane Hutchison / Musikverlag Schwann Dusseldorf, 1970. De trend in opus 114 zet zich voort in het opus 117 ofschoon het contrapuntisch gedachtenpatroon hier prominenter aanwezig is. Vier van de tien nummers bezigen polifone procédés w.o. kanon (nr. 3), Bicinium (nr. 4), Fugato (nr. 7), Verset (nr. 10).

Zoals reeds eerder vermeld vormen deze kortere stukken schetsen voor latere meer uitgewerkte composities. Tevens bieden zij steeds — en bijna zonder uitzondering — een kleurenstudie aan registercombinatis. Ik verwijs naar het Bicinium met enerzijds Gedekt 8, Principaal 4 en Cymbel 3r, en anderzijds Principaal 8, Mixtuur 3r en Dulciaan 16. Verder ook nog naar het Verset met Kromhoorn 8, Principaal 4 en Scherp 3r.

CONCERTO VOOR ORGEL EN PIANO, opus 74.

(Aan mijn dochter Lieva / Ed. H.W. Gray Co. Inc. N.Y. 1958).

Het behoort nog steeds tot de muzikale zeldzaamheden wanneer een komponist uitpakt met een werk voor twee verschillende klavierinstrumenten. Deze musiceervorm is steeds een aangenaam spektakel geweest, en is dat nog steeds, zowel voor de toehoorders als voor de uitvoerders. Het veroorzaakt een soort van dubbelkorigheid of, zo men wil, stereo avant la lettre.

Meer naar onze tijd toe, wanneer de individualiteit der instrumenten een belangrijke factor geworden was, en er ook niet zoveel orgels en piano's of klavecimbeld terzelfdertijd aanwezig waren (zoals dat een paar eeuwen voordien meestal wél het geval was), werd deze concertevorm zeldzamer, zelfs een zeldzaamheid.

Buiten verschillende composities uit de Renaissance, de Barok en het Rococo, kennen we maar een handvol hedendaagse werken voor deze combinatie. Flor Peeters o.a. heeft er voor twee gezorgd: het CONCERTO op. 74 voor piano en orgel (1958), en het CONCERTINO voor klavecimbel en orgelpositief op. 122 (1975).

Tussen beide ligt een wereld van 27 jaar, een enorme wereld van mentaliteitsverschil en gedaantewisseling. Opus 74 is een groot, open, klaterend werk vol virtuoze schittering en sterk gekruid impressionisme. Opus 122 daarentegen is miniaturistisch, fijner gepimenteerd en tintelender van bouquet. Daarover straks meer. Nu even terug naar het opus 74. Piano en orgel komen hier goed uit de verf, men kan ervaren dat Flor Peeters evengoed pianist is als organist. Elk der instrumenten bewaart zijn eigen individuali-

teit, zijn eigen entiteit. Qua vorm blijft opus 74 trouw aan het driedelige concerto (sonate)-patroon en etaleert het kernachtige, doelgerichte thema's, evenals pointillistische melopeeën van ondifferentieerbare bestemming. De bitonaliteit is vaak prominent aanwezig, het decoratieve passagewerk in beide instrumenten eveneens.

En wat nog meer te zeggen van het trage middendeel dan dat het een overlopen is van een hart boordevol gezonde lyriek, geput uit bronnen van bodemloze kalmte?

Het dient wel vermeld te worden dat het juiste effect van deze muziek grotendeels afhankelijk is van de exacte tempi, die met dat doel door de komponist meticuleus via metronoomaanduidingen werden aangebracht.

CONCERTINO VOOR ORGELPOSITIEF EN KLAVE-CIMBEL opus 122

(Aan mijn vrienden Kamiel D'Hooghe en Raymond Schroyens, Ed. Peters, N.Y. 1975).

Het CONCERTINO opus 122 voor orgelpositief en klavecimbel is niet alleen totaal anders van benadering maar ook van expressie. Het is alvast beperkter van duur en van een totaal verschillende engvergure. Was het op. 74 voor groot concertorgel voorbestemd, dan moest het op. 122 het nu van een huiselijk kamerorgel zonder pedaal hebben; terwijl de rol van een concertante pianopartij thans aan een ruisend klavecimbel werd toevertrouwd. Men zal dus geredelijk opmerken dat de intensiteit van de toegepaste instrumentencombinaties zowel in de conceptie als in de naam der beide werken — Concerto en Concertino — weerkaatst wordt. Het evenwicht tussen kamerorgel en klavecimbel is bijgevolg een eerste en dwingende opgave, en het is duidelijk de intensie dat zulks met natuurlijke registratiemiddelen — niet met electro/akoestische versterking — gerealiseerd wordt! In beide gevallen mag men dus het gebruik van 8' en 4' niet te buiten gaan, wat voor de organisten doorgaans een Tantaluskwelling is. Niets in de schrijfwijze is van aard om dit evenwicht op een anorganische wijze te verstoren. Mits zachte, fijn geprofileerde registratie zullen de thema's en motieven van zichzelf klaar doorkomen. De verdeling tussen beweeglijkheid en ingehoudenheid is evenredig, de entiteit der beide toetsinstrumenten werd door de auteur tactvol behandeld en gerespecteerd. Vanuit deze optiek zijn meerdere

streerde aanstonds elke stilistische vernieuwing. Volgens de toestand van de financiën deed men een beroep op bekwaame artiesten; de gevestigde hofmusici moesten zich aan deze gang van zaken aanpassen en meewerken én componeren volgens de «neuen Gusto». Met de dood van Karel VI in 1740 is de glorieus tijd over zijn hoogtepunt heen. Het Barokke tijdperk wordt stilaan afgesloten. Gottlieb was één van de allerlaatste prinses, langdurig met het hofleven verbonden; een toegewijde klavierpedagoog, jarenlang bereid tot vele diensten.

Geïnspireerd door de 17de-eeuwse meesters behoudt onze componist de scheiding van de stijlen. Zoals Fux wendt ook hij de overgeleverde «oude» stijl aan in liturgische en religieuze werken en gebruikt hij de nieuwmodische (met een zekere populaire trend) in b.v. de «Componimenti».

In harmonisch opzicht leunt hij aan bij de Franse orgelmuziek. Enerzijds verkiest hij een simpele, doorzichtige melodie (vergelijk met Händel die ook bij hem kwam ontlenen!); anderzijds zet hij de luisterrijke, barokke kunst van zijn vader verder. Muffat was universeel en tegelijk hield hij vast aan een geijkte en conservatieve stijl. Zo bekeken is hij Bachs antipode in Oostenrijk.

Op orgel was hij voorstander van het expressief-fantaserend spel, met... «mehr Geist und Zierde». Bewonderaar van het vakkundig contrapunt in de Canzoni en Ricercari van Teichmann e.a., gaf hij zelf voorkeur aan een lenige, doorzichtige contrapuntiek. Zijn muziek beweegt in lichte tred voort, op karakteristieke motiefjes. De inzetten liet hij graag op zwakke tijden vallen en het fugeren kruigde hij met versieringen en chromatiek. (Is hij de Weense Purcell geweest of loopt die vergelijking mank?). Als laatbloeiër van de Barok (doch met Frescobaldi nog in zijn nabijheid) demonstreerde hij treffend de affectieve sfeer, de ernst, het sentiment in zijn toccata's en capriccio's, waarin volgende componenten: een gestyleerd, beweeglijk spel doorheen de toonruimten, wisselingen in het tempo (Frescobaldi) en vooral het «coloreren» o.m. door de ornamentiek (b.v. appogiaturen gecombineerd met een mordent), door de chromatiek of door b.v. een volgehouden dominant-septiemspanning in de toccata's.

(Zie: Toccata duodecima met Capriccio).

Werklijst van Pieter van Peteghem

(vervolg: plaatsnamen van E tot H)*

Patrick ROOSE

1. EDEGEM

2. parochiekerk Sint-Antonius
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. ca. 1777 ?
5. herstelling orgel (J.-B. Forceville, 1716)
9. GREG, 199 : *Edeghem*, ...

1. EDELARE

2. Kapel van het bedevaartsoord Kerselare
3. Pieter van Peteghem
4. 1772
5. plaatsen van het oud orgel (Snoeck, 1611) uit de kerk van O. L. Vrouw van Pamele te Oudenaarde
7. in 1872 vervangen door nieuw orgel Ch. Anneessens
9. P. Devos : «Archivalia betreffende de O. L. Vrouwekerk van Pamele te Oudenaarde», uitg. Prov. O.-Vl. - Dienst Kunstpatr., Gent 1977.

1. EDINGEN (Fr. : Enghien)

- Prov. Henegouwen
2. Parochiekerk Sint-Nicolaas
3. Pieter van Peteghem & zoon Lambert-Benoît
4. ca. 1770 ?
5. herstelling
7. orgel in 1880 vervangen door nieuw orgel van P. Schyven
9. GREG, 198 : werken van «Lamb. Van Peteghem et père» : *Enghien, réparation; fl. 64; ...*

1. EDINGEN (Fr. : Enghien)

2. klooster der Geschoeide Karmelieten («O. L. Vrouw Broeders»)
3. Pieter van Peteghem
4. 1771
5. nieuw (?) orgel
7. orgelbuffet bewaard (mededeling door J.-P. Félix)
9. GREG, 197 : *Enghien, Pères Carmélites, 1771, 23 reg., 2 clav., fl. 1050; ...*

1. EERNEGEM

2. parochiekerk Sint-Medardus
3. Pieter van Peteghem
4. 1766
5. nieuw (?) orgel
7. — in 1852 in de nieuwe kerk overgeplaatst
— in 1886 vervangen door nieuw orgel van Ph. Forrest
9. GREG, 196 : *Eernegem, 1766, 16 reg., fl. 750; ...*

* De eerste aflevering (A-D) verscheen in *Orgelkunst*, jg. XII, 1989, nr. 4, blz. 165-185.

1. EINE
2. parochiekerk Sint-Eligius
3. Pieter van Peteghem
4. 1738 e.v.
5. onderhoud (ingevolge onderhoudscontract) van het orgel (Bis & D'Estré, 1650)
7. slechts enkele fragmenten (front) bewaard
8. K.B. (kerk) 3 VII 1942
9. — SCHALM IV, B. De Keyzer : «Ommereis doorheen de kerkrekeningen van Oost-Vlaanderen», blz 137
— INVENT I, 464-466

1. EKSAARDE

2. parochiekerk O. L. Vrouw Hemelvaart
3. Pieter van Peteghem
4. 1740-41
5. renovatie van het orgel, 300 gulden (orgel ca. 1662, J. Bremser ?)
7. — 1859-60 & 1871, werken door Max. van Peteghem (praktisch totaal nieuw instr.)
— 1898, wijzigingen door J. Deprez
8. K.B. (kerk) 24 I 1944
9. PRAEST XXI, 33-34, J.-P. Félix «Orgelrestauratie te Eksaarde door Pieter V.P.»

1. ELSENE, Abdij

2. kerk van de cisterciënzerinnen-abdij O. L. Vrouw ter Kamenen; abdij opgeheven in 1796; gebouwen door diverse burgerlijke instellingen gebruikt; in 1927 oude abdijskerk terug in gebruik genomen als parochiekerk (met nieuw orgel)
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. 1780-81
5. nieuw orgel
6. 2½ klav.; Gr. Org. 16 (+3) reg. & Pos. 9 reg. : C-e'', Echo 26 toetsen; 2050 gulden
7. verdwenen (wsch. verborgen bij de Franse inval (1795-96)
Volgens orgelhistoricus J.-P. Félix zijn er redenen om aan te nemen dat het V.P.-orgel dat zich thans te Wambeek bevindt, het orgel uit de abdij is.
Toestand te Wambeek : getransformeerd door A. Van Bever, 1911.
8. kerk van Wambeek beschermd K.B. 5 XII 1962
9. — PRAEST XIX, 56-61, J.-P. Félix «Vier onbekende kontrakten getekend P. Van Peteghem et fils»
— J.-P. Félix : Histoire des orgues de l'abbaye de la Cambre ... etc., uitg. in eigen beheer, 1986

1. ENAME (1)

2. parochiekerk Sint-Laurentius
3. Aeg.-Fr. van Peteghem, in opdracht van zijn vader Pieter V. P.
4. 11 april 1767
5. project voor een nieuw orgel
6. 1 kl., 15 (+3) reg.; 1.200 gulden
7. niet uitgevoerd;
nieuwe overeenkomst (gereduceerd project) met V. P. in 1769, cfr. infra
9. MED. C. O., 1979, afl. 3 : L. Lannoo «Archivalia betreffende het Pieter I Van Peteghem-orgel in de St.-Laurentiuskerk te Ename».

1. ENAME (2)

2. parochiekerk Sint-Laurentius

3. Pieter van Peteghem en zonen
4. 1769-71
5. nieuw orgel
6. 750 gulden
7. in 1815 kocht men voor 500 gulden een orgel (wsch. occasie) bij J. Hubau; het is niet duidelijk wat er toen met het V. P.-orgel gebeurd was
9. + GREG, 196 : *Eenaeme, 1769, 16 reg., fl. 750; ...*
+ MED. C. O., 1979, afl. 3 : L. Lannoo «Archivalia betreffende het Pieter I Van Peteghem-orgel in de St.-Laurentiuskerk te Ename».

1. ENAME, Abdij

2. kerk van de benedictijnerabdij Sint-Salvator; opgeheven tijdens Franse Overheersing, klooster en kerk gesloopt in 1797
3. Pieter van Peteghem
4. ca. 1772
5. volgens Gregoir, blz. 117 :
herstelling (orgel A. Hellemans, ca. 1720 ?)
7. nota : op een andere plaats (blz. 202) schrijft Gregoir dat «Pierre Van Peteghem» (wie is bedoeld ?) een orgel bouwde voor «Eename, abbaye de St-Pierre (1793) de 2 clav. et 28 reg. pour fl. 2200»;
een of ander is niet juist in deze gegevens (b.v. de abdij heette niet St-Pieter); de monniken van Ename werden in 1792 voor een eerste keer door de Fransen verdreven;
er zijn vermoedens dat met «abbaye de St-Pierre» de Gentse abdij bedoeld is
9. GREG, 117 : *HELLEMANS (Antoine) ... Nous avons rencontré un seul orgue médiocre de Hellemans, c'est celui de l'abbaye d'Eenaeme, avec un clavier court : M. P. Van Peteghem restaura cet instrument vers 1772.*
Nota : heeft Gregoir dit orgel gezien («rencontré») of was het hem alleen bekend uit de nota's van Van Peteghem ?

1. EREMBODEGEM

2. parochiekerk O. L. Vrouw Hemelvaart
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoît
4. ca. 1780
5. nieuw orgel
7. niet meer aanwezig
9. GREG, 198, werken van «Lamb. Van Peteghem et père» :
Evenbodegem (sic), 15 reg., fl. 1000; ...

1. ERPE

2. parochiekerk Sint-Martinus
3. Pieter van Peteghem
4. ca. 1765
5. nieuw orgel
6. 1½ klav.;
Gr. Org. 14 reg. (+3), C.D-d'', 850 gulden,
Echo 4 reg., cis'-d'', 100 gulden
7. — in 1775 wordt een overeenkomst gesloten met Lambert-Benoît V. P. voor een kuisbeurt en het verder jaarlijks onderhouden van het orgel (hierin wordt o.m. vermeld dat het orgel door V. P. gebouwd was)

- 1851, onderhoud door Pierre V. P.
- 1908, transformatie door gebr. Vereecken
- 1969, verdere wijzigingen door A. Joris
- 9. + *nota* : in de archiefteksten aangaande de bouw van het nieuw orgel te Denderleeuw (1767-68) treft men een beschrijving door Pieter V. P. aan van zijn orgel te Erpe
- + INVENT I, 33-38
- + INVENT II A, 212-213

1. ETIKHOVE

2. parochiekerk Sint-Britius
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoît
4. ca. 1786
5. grondige renovatie (oorspronkelijke bouwer onbekend)
7. — 1932, wijzigingen door B. Godefoid (Oudenaarde)
- 1980, restauratie naar toestand 1786, firma Loncke
8. K.B. (orgel) 20 XII 1974
9. GREG, 199, werken van «Lamb. Van Peteghem et père» : *Éicove* (sic, hoogstwsch. Etikove bedoeld), inconnu, fl. 850; ...

1. EVERBEEK, St-Maria

2. parochiekerk Sint-Maria
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoît
4. ca. 1783
5. nieuw orgel
7. 1877, transformatie door Ch. Anneessens
8. K.B. (kerk) 2 XII 1959
9. GREG, 198 : werken van «Lamb. Van Peteghem et père» : *Everbeke, 14 reg., fl. 900; ...*

1. EVERSAM, Abdij

- gemeente STAVELE, wijk Eversam
2. kerk van de abdij van Eversam, Reguliere Kanunniken van St-Augustinus; gesupprimeerd in 1797
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoît
4. ca. 1785
5. nieuw orgel
7. orgel vedwenen, wsch. in 1797
9. GREG, 198 : werken van «Lamb. Van Peteghem et père» : *Eversam, abbaye, 2 clav., 26 reg., fl. 2100; ...*

1. GENT, Kathedraal

2. Sint-Baafskathedraal
3. Pieter van Peteghem
4. & 5. — 1743, herstelling (orgel Destrée & Bis, 1655)
- 1767, vernieuwing windlade
7. er zijn geen sporen meer van de inbreng van V. P.
9. + GREG, 196 : *Gand (St-Bavon), 1767, renouvelé le sommier; ...*
- + GREG, 198 : *Gand (St-Bavon), renouvelé (1767), ...*
- + SCHALM, V, 30 : B. De Keyzer, Het orgel in de St-Baafskathedraal in de loop der tijden

1. GENT, O. L. Vrouw

2. parochiekerk afgebroken in 1799; de parochie nam daarna de kerk van de gesupprimeerde St-Pietersabdij in gebruik
3. Pieter van Peteghem
4. 1771

5. herstelling orgel (L. Delhay, ca. 1730 ?)
7. — 1773, onderhoud door Aeg.-Fr. van Peteghem
- verdwenen in 1799
9. GREG, 101 : werken van «Louis Dell Haye jeune» : *Gand, Notre Dame, orgue restauré en 1771 par P. Van Peteghem*

1. GENT, St-Jacob (1)

2. parochiekerk Sint-Jacob
3. Pieter van Peteghem
4. 1772
5. demontage van het orgel (Le Royer, 1674)
- nota* : V. P. zou aanvankelijk dit orgel herstellen en verkopen aan de kerk van O. L. Vrouw van Pamele te Oudenaarde, doch het lijkt dat deze transactie niet het gewenste resultaat opleverde : V. P. leverde kort nadien een nieuw orgel te Pamele.
9. P. De Vos : Archivalia betreffende de O.-L.-Vrouwkerk van Pamele te Oudenaarde, uitg. Prov. Bestuur Oost-Vl., Gent 1977, blz. 72.

1. GENT, St-Jacob (2)

2. parochiekerk Sint-Jacob
3. Pieter van Peteghem
4. 1772-75
5. nieuw orgel
6. Gr. Org. : 17 reg. (+1), FF-f''''; Pos. : 12 reg. (+1), FF-f''''; Echo : 5 reg., f''-f''''; Ped. aangehangen, FF-co; 2 Timbalen prijs 5.900 gulden.
- Voor zover thans bekend, was dit het grootste orgel dat ooit door Pieter van Peteghem gebouwd is.
7. — 1845 & 1856, wijzigingen door Pierre van Peteghem
- 1899, totale nieuwbouw in de oude kast door J. Deprez
- enkel de (geschonden) orgelkast blijft over; nieuw orgel van firma Loncke
8. K.B. (kerk) 28 XII 1936
9. P. Roose : «Historische schets van het P. van Peteghem-orgel in de St-Jacobskerk te Gent», in «De Mixtuur» 1978, nrs. 24 (538-543), 25 (580-598) en 26 (610-617).

1. GENT, St-Kwinten

- Verkeerde toeschrijving door E. Gregoir
- nota* : het betreft niet de St-Kwintenskapel (Blandijnberg) te Gent
9. GREG, 213 : *Voici quelques détails sur les orgues de Gand : ... Un orgue à l'église St-Quentin (succursale) exécuté en 1750 par P. Van Peteghem, qui passe pour un instrument parfait. En 1847 M. Loret y ajouta un bourdon et une bombarde de 16 pieds.*
- nota* : hier moet een verarring gebeurd zijn in Gregoirs' notities : de gegevens (vooral de laatste zin) zijn van toepassing op de St-Kwintenskerk te Leuven

1. GENT, St-Martinus

2. parochiekerk Sint-Martinus, wijk Akkergem of Ekkergem
3. Pieter van Peteghem
4. 1742
5. renovatie ? (de kostprijs duidt niet op een nieuw orgel)
7. vervangen door nieuw orgel Ch. Anneessens, ca. 1900
9. GREG, 196 : *Gand, St-Martin à Ackergem, 1742, 18 reg., fl. 800; ...*

1. GENT, St-Michiel

2. parochiekerk Sint-Michiel

3. Pieter van Peteghem
4. & 5. — 1746, renovatie oud orgel, 700 gulden
— 1766, toevoegen 2 tongwerken
7. vervangen door nieuw orgel P. J. de Volder, 1816
9. GREG, 196 : *Gand, St-Michel, 1766, augmenté l'orgue d'un crom-
hoorn et voix humaine; ...*

1. GENT, St-Salvator

2. parochiekerk Sint-Salvator («Heilig Kerst»)
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. ca. 1777 ?
5. herstelling orgel (J.-B. Forceville, 1705)
7. vervangen in 1818 door nieuw orgel P. J. de Volder
9. GREG, 198 : *Gand (St-Sauveur), ...*

1. GENT, Groot Begijnhof

2. kerk van het begijnhof Sint-Elisabeth
De begijnen verhuisden in 1874 naar hun nieuw begijnhof te Sint-Amansberg; de kerk in Gent is sindsdien parochiekerk.
3. Pieter van Peteghem
4. 1742
5. plaatsing van een klein orgel (nieuw ?)
7. — vernieuwd en vergroot door Lambert-Benoît V. P. (zie GREG, 199)
— later diverse kleine wijzigingen, o.m. begin 20ste e. door E. Mahauden (Geraardsbergen)
8. K.B. (kerk) 29 XI 1943
9. GREG, 196 : *Gand, béguinage, 1742, un petit orgue; ...*

1. GENT, Klein Begijnhof

2. begijnhof «Ter Hoye», kerk O. L. Vrouw Presentatie
3. Pieter (?) van Peteghem
4. ?
5. nieuw orgel ?
7. 1905, nieuw instrument (J. Stevens) in de oude kast
9. + G. Moortgat : *Oude Orgels in Vlaanderen*, II, Brussel 1965, blz. 23 (aldaar impliciete toeschrijving aan Van Peteghem)
+ INVENT I, 333-334

1. GENT, Abdij van Baudelo (1)

2. abdijkerk cisterciënzers
3. Pieter van Peteghem
4. & 5. — 1735, (herstelling ?)
— 1751, toevoegen Tierce aan orgel daterend van 1661 ?
7. dit orgel zou nadien (1763 ?) aan de kerk van Wetteren-ten-Ede verkocht zijn
9. zie volgende fiche

1. GENT, Abdij van Baudelo (2)

2. kerk van de abdij der cisterciënzers (Bernardijnen) van Baudelo abdij gesupprimeerd in 1797;
de kerk bestaat nog maar is sinds ca. 1800 in gebruik als magazijn van de stad Gent; kerk beschermd K.B. 28 XII 1936
3. Pieter van Peteghem
4. 1763
5. nieuw orgel
6. Gr. Org. 15 spelen & Pos. 12 spelen : GG-AA - f'''
Echo 7 spelen : f° - f'''; (Pedaal ?)

7. Na de opheffing van de abdij was het orgel in de ontruimde kapel blijven staan. In 1819 werd het gekocht, samen met het doksaal, door de Ned. Herv. Kerk van Vlaardingen (NL). De orgelkast is niet bewaard.
— verbouwingen in 19de e., o.m. door A. Meere (Utrecht)
— restauratie in 1972 door Gebrs. Vermeulen (Weert)
9. + GREG, 196 : *Bandeloo (sic), 1763, inconnu;*
+ GREG, 198 : *Bandeloo (resic);* misschien slaat dit op werken vóór 1763
+ H. van der Harst : brochure «Heringebruikname v.h. gerestau-
reerde orgel in de Grote Kerk der Ned. Herv. Gemeente op de Markt te Vlaardingen op vrijdag 23 november 1973»

1. GENT, Abdij St-Pieter

2. kerk van de benedictijnerabdij Sint-Pieter; abdij opgeheven in 1797; is thans parochiekerk O. L. Vrouw & St-Pieter
3. Aeg-Fr. van Peteghem, in opdracht van zijn vader Pieter V. P.
4. 1753-57 en 1773
5. onderhoud (orgel L. Delhaye, 1737)
9. + MED. C. O., 1975 afl. 2 : L. Lannoo «Losse stukken betreffende het orgel der voormalige St-Pietersabdij te Gent»
+ archiefonderzoek door G. Loncke & P. Roose, 1982

1. GENT, Augustijnen

2. kerk van het Augustijnenklooster, thans eveneens parochiekerk Sint-Stephanus
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoît
4. 1758
5. nieuw (?) orgel
7. vernield door brand in 1837
9. GREG, 196 : *Gand, abbaye des Augustins, 1758, avec son fils Lambert, fl. 900; cet instrument a été la proie des flammes en 1837.*

1. GENT, Dominikanen

2. het klooster is gesupprimeerd in 1797; de kerk werd afgebroken in 1860 (nota : de huidige Gentse dominikanen zijn elders gevestigd)
3. Pieter van Peteghem
4. 1755
5. herstelling
7. orgel vermoedelijk verkocht of vernield in 1797
9. GREG, 196 : *Gand, abbaye des Dominicains, 1755, restauré l'orgue de 2 claviers, qui coûtait fl. 600; ...*

1. GENT, Abdij Groene Briel

2. kapel v.h. klooster «Groene Briel» der Reguliere Kanunnikessen (Victorinnen); niet meer bestaand
3. Pieter van Peteghem
4. 1768
5. onderhoud (orgel Le Royer, 17de e.)
9. GREG, 162 : *ROYER (Charles), ... M. Van Peteghem, qui entretenait les orgues de Royer, cite dans le livre des comptes le suivant : Gronenbrille, is eene goede orgel van Royer (1768); ...*

1. GENT, Abdij Nieuwenbosch

2. kapel v.d. abdij Nieuwenbosch (ook «Nonnenbossche»), cisterciënzinnen, opgeheven in 1796;

thans in gebruik als kapel van de Zusters van O.L. Vrouw (school Nieuwenbos)

3. Pieter van Peteghem
4. 1772
5. herstelling (orgel L. Delhaye, 1713-15)
7. — eerste helft 19de e., herstelling ? of nieuw orgel ? door Pierre V.P.
— niet meer aanwezig
9. GREG, 197 : *Nieuwenbosch, abbaye, 1772, inconnu; ...*

1. GENT, Abdij Rijke Claren

2. kapel van de abdij der Rijke Claren; gesupprimeerd in 1783
nota : vermoedelijk gaat het om het klooster op het Zand in de St-Lievenspoortstraat en niet dat aan de Oude Houtlei (waarin thans de Franciscanen gevestigd zijn)
3. Pieter van Peteghem
4. 1766
5. nieuw orgel, in de oude orgelkast
6. 1 klav.; 12 reg. (+2); C.D-d'''; 600 gulden + het oud orgel
9. ORGELK, X, 4, blz. 39-40 (contract)

1. GENT, Abdij Rijke Gasthuis

2. abdij der Benedictinessen en leprozerij «Het Rijke Gasthuis», opgeheven in 1797; kapel afgebroken doch overige gebouwen bestaan nog
3. Pieter van Peteghem
4. ?
5. onderhoud (orgel Le Royer, 17de e.)
7. eind 18de e., herstelling of renovatie door L.-B. van Peteghem
9. GREG, 162 : *ROYER (Charles), ... M. van Peteghem, qui entretenait les orgues de Royer, cite dans le livre des comptes le suivant : ...; Hôpital riche à Gand, een goede orgel van Royer.*

1. GENT, Sint-Agneetklooster

2. klooster der Reguliere Kanunnikessen van St-Augustinus; gesupprimeerd in 1783; kerk tot magazijn gedegradeerd, en afgebroken in 1896
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. ca. 1777 ?
5. renovatie ?
9. GREG, 198 : *Gand (église Ste-Agnès),*

1. GERAARDSBERGEN, Abdij

2. kerk van de Sint-Adriaansabdij der benedictijnen; abdij opgeheven in 1796; kerk verdwenen
3. Pieter van Peteghem
4. 1748
5. bouw van een nieuw orgel in een ouder (aangepast) orgelbuffet
6. 2 klav. en aangeh. ped.; 1.500 gulden
7. — 1787, onderhoudswerken door orgelmakers Van Peteghem
— na 1796 zou dit orgel overgeplaatst zijn naar de parochiekerk van Kruishoutem
8. het huidige orgel te Kruishoutem is beschermd; K.B. (orgel) 27 V 1975
2. St. Godfried : Muziekinstrumentenbouw te Geraardsbergen van de 15de eeuw tot heden. uitg. Stedelijke Culturele Raad, Geraardsbergen 1986; zie blz. 169

1. GERAARDSBERGEN, Miniemen

2. kloosterkerk der Miniemen; opgeheven (in 1797 ?); sinds 1830 zijn de kloostergebouwen door het Bissch. College (herbouwd in 1895), de bijhorende Sint-Catharinakerk dateert van 1640
3. & 4. nota : In het contract van 1779 voor het nieuwe V.P.-orgel te Deftinge staat «een orgel zoals bij de Miniemen te Geraardsbergen», het orgel der Miniemen was dus misschien ook een werk van Van Peteghem.
7. orgel niet meer aanwezig
9. ORGELK, VI, 1, blz. 24-25 (contract Deftinge)

1. GERAARDSBERGEN, Hospitaal

2. kapel Sint-Macharius van het O.L. Vrouw-hospitaal (thans O.C.M.W.)
3. Pieter van Peteghem
4. 1765
5. nieuw orgel
6. nota : origineel klavier met zwarte ondertoetsen en witte boven-toetsen; V.P. paste deze werkwijze slechts enkele keren toe; voor zover bekend is dit te Geraardsbergen het enige bewaarde vervalten, onbespeelbaar; lichte wijzigingen 19de e. (Montre sup. toegevoegd, tongwerk bas & sup. verdwenen)
7. K.B. (kerk) 29 XII 1936
9. GREG, 196 : *Grammont (hôpital), 1765, 11 reg., fl. 800; ...*

1. GIJZEGEM

2. parochiekerk Sint-Martinus
3. Pieter & Lambert-Benoît van Peteghem
4. 1776
5. nieuw orgel
6. 2 klav.
7. terplaatse bewaard, licht gewijzigd
8. K.B. (orgel) 19 VIII 1980
9. GREG, 195 : *En 1776 Van Peteghem s'associa avec son fils Lambert. Il avait alors en construction les orgues de ... Gijzegem, ...*

1. GRIMMINGE, Abdij

2. kerk van de cisterciënzerinnenabdij van Beaupré; abdij opgeheven in 1796, kerk afgebroken
3. Pieter van Peteghem
4. ? (tussen 1753 en 1769 werd de kerk herbouwd en verfraaid)
5. nieuw orgel ?
7. nota : Het oude orgel zou in 1767 aan de kerk van Zingem verkocht zijn (zie Bibl.). Het huidige orgel te Zingem is echter ook duidelijk een Van Peteghem-orgel. Er schuilt dus een nog te ontraadselen contradictie in de dateringen.
9. + M. Dierickx s.j. : *Geschiedenis van Zingem, 1943; blz. 95 : In 1767 weet de pastoor in de abdij van Beauprez, waar men een nieuwe kerk en een nieuw orgel had laten maken, het vroegere orgel aan te kopen, ...*
+ F. De Potter & J. Broeckaert : *Geschiedenis der Gemeenten, arr. Aalst, deel II, blz. 52 (Grimminge) : De kapel bezat een goed orgel, uit de werkplaats gekomen van de befaamde orgelmaker Van Peteghem.*

1. HAMME, St-Anna (arr. Dendermonde)

2. parochiekerk Sint-Anna
3. Pieter (?) van Peteghem
4. ca. 1775 ?
5. renovatie (orgel van 1726) of nieuw orgel
8. K.B. (orgel) 7 II 1980
9. INVENT I, 187

1. HAMME, St-Pieter (arr. Dendermonde)

2. parochiekerk Sint-Pieters Banden
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. & 5. — 1772, herstellingen (orgel uit 1681 & 1756)
+ onderhoud tot 1778
— vanaf 1782 opnieuw onderhoud, tot 1790, maar dan op naam van Aeg.-Fr. van Peteghem
8. K.B. (kerk) 12 IV 1974
9. J. Braekmans : Historisch rapport orgel Hamme St-Pieter, 1982 (in opdracht van de Kerkfabriek; onuitgegeven)

1. HARINGE

2. parochiekerk Sint-Martinus
3. Pieter van Peteghem en zoon Lambert-Benoit
Orgelkast : schrijnwerk door Pieter Kockenpo
houtsnijwerk Jan Elshoecht uit Sint Winoksbergen
4. 1778-79
5. nieuw orgel
6. 2½ klav., ped.; Gr. Org. 18 reg. & Pos. 12 reg. : C-f'''; schuifkoppel
Echo 2 reg. : c' - f'''; Ped. : C - d°
5 bijspelen
7. — ca. 1870 ? : Bombarde 16' weggenomen
— 1921, oude balgen verwijderd (J. Anneessens)
— 1955, herstelling door J. Loncke
— voor het overige nagenoeg integraal bewaard
8. K.B. (kerk) 13 VIII 1953
9. + GREG, 198 : in de reeks «Lamb. Van Peteghem et père» :
Haringhen, 2 claviers, 25 reg., fl. 2950; ...
+ SCHALM, II, 20-22 & 45-48, A. Deschrevel & A. Van Haute
«Het orgel van de St.-Martinuskerk te Haringe».

1. HEMELVEERDEGEM

2. parochiekerk Sint-Jan Baptist
3. Pieter van Peteghem
4. enkele jaren na 1741
5. nieuw orgel
6. 1 klav.; 11 reg. (+3); 45 toetsen, C.D.E.F.G.A.-c'''
nota : Dit is totnogtoe het enige bekende orgel waar Pieter V. P. nog een klavier met verkort octaaf toepaste.
7. — 19de e. ? transformatie tussituur tot F - c'''' (45 toetsen chrom.);
uitgebruikname van Ventil en Nachtegael;
vervanging spaanbalgen door magazijnbalg
— instrument thans buiten gebruik
8. K.B. (kerk) 12 VIII 1969
9. + INVENT I, 478-479 & afb. XXXVII, 7
+ P. Roose : Disposities van an Peteghemorgels, uitg. Orgelkunst 1987;
addendum : Uit ons meest recente onderzoek blijkt dat er naast de in beide hogervermelde publicaties opgesomde re-

gisters ook nog een Larigot aanwezig is. De windlade is wel van Van Peteghem.

1. HEMIKSEM, Abdij

2. kerk van de cisterciënzerabdij Sint-Bernardus;
abdij gesupprimeerd in 1797, kerk niet meer bestaand
3. Pieter van Peteghem (en zonen)
4. 1774
5. herstellingen ? (orgel J.-B. Forceville, 1690)
7. in 1818 werd het orgel gekocht door de R.K. kerk van Oud-Gastel (NL); instrument en meubel niet meer bestaand
9. + GREG, 198 : *Anvers (abbaye St.-Bernard) (1774); ...*
+ F. Jaspers : Repertorium van orgels en orgelmakers in Noord-Brabant tot omstreeks 1900, 's Hertogenbosch, 1983, blz. 244-245.

1. HERDERSEM

2. parochiekerk Onze Lieve Vrouw Hemelvaart
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. 1778
5. nieuw orgel
6. Gr. Org. & Rugpos.
7. ca. 1885, verbouwing door P. J. Vereecken uit Gijzegem
8. K.B. (orgel) 16 X 1975
9. GREG, 198 : *Herdersem (1778), ...*

1. HOBOKEN

2. parochiekerk Onze Lieve Vrouw
3. Pieter van Peteghem
4. 1770
5. herstelling & toevoegen pedaal (orgel Chr. Penceler, 1720)
7. — 1786, renovatie door Aeg.-Fr. van Peteghem (vermoedelijk in opdracht van zijn vader Pieter V. P.)
— 1912, nieuw orgel door J. E. Kerkhoff, met behoud van een minieme hoeveelheid oud pijpwerk
9. a) GREG, 197 : *Hoboken, 1770, ajouté la pédale et réparé, fl. 1000;*
b) GREG, 197(bis) : *Hoboken, 1800 (fl.); expertisé par Baustetter et P. Van den Bosch; ...*
c) GREG, 200 : in de werkljst van Aeg.-Fr. van Peteghem :
Hoboken, 2 clav., 14 reg., restauré, fl. 1300; ...
nota : b) en c) slaan op hetzelfde werk; de laatste som moet 1.800 fl. zijn i.p.v. 1.300 fl.

1. HOFSTADE (arr. Aalst)

2. parochiekerk Onze Lieve Vrouw
3. Pieter van Peteghem en zonen
4. 1780
5. nieuw orgel
7. gewijzigd en verplaatst (19de e. ?), uitvoerder(s) niet bekend
8. K.B. (kerk) 12 IV 1974
9. + GREG, 198 : *Hofstade, ...*
+ F. De Potter & J. Broeckaert : Geschiedenis der Gemeenten, arr. Aalst, deel II, blz. 19 (Hofstade) : *Het orgel komt uit het werkhuis van den Gentenaar Van Peteghem.*

Ter Bespreking

In de reeks «Organa Belgica» uitgegeven door het merk «Prezioso» (EMI-Electrola) verschenen twee interessante compactplaten, in België verdeeld door Schott, Brussel :

— *Belgische Orgelromantiek* (CD 820.201) bevat orgelwerken van August De Boeck : Marche nuptiale, Trois Pièces (Prelude D-dur, Andante E-dur, Allegretto G-dur), Allegro con fuoco, en van Edgar Tinel : Improvista C-dur en de orgelsonate op. 29. Organist is Jozef Sluys die deze werken aan het Van Bever-orgel van de St.-Pieters-kerk te Jette uitvoert. Deze CD is een heropname van reeds eerder op stereoplaat verschenen orgelwerken, maar aangevuld met Tinels Improvisata. Het compleet oeuvre voor orgel van deze twee Vlaamse componisten is nu voor het eerst op CD beschikbaar. Vooral het Allegro con fuoco van De Boeck en de sonate van Tinel zijn boeiende composities. Ze vormen hoogtepunten in de Vlaamse romantische orgelmuziek. De uitvoering is bijzonder gaaf en gebeurde trouwens op het orgel dat De Boeck zelf in 1898 inspeelde (met o.m. zijn Allegro con fuoco) en waar J. Sluys jarenlang organist is geweest.

— *Marcel Dupré : Kamermuziek* (CD 820.202). Deze CD brengt een wereldpremière van 3 werken van Dupré (1886-1971) : het kwartet voor viool, altviool, cello en orgel op. 52, het trio voor viool, cello en orgel, op. 55 en de sonate voor cello en orgel op. 60. De uitvoerders zijn Clemens Quatacker, viool, Kris Van Severen, altviool, Carlo Schmitz, cello en Jozef Sluys aan het Bever-orgel van het St.-Jan Berchmanscollege te Brussel. Enerzijds is deze muziek moeilijk om uit te voeren en minder aansprekend voor een ruim publiek maar ze is wel muzikaal van hoog niveau. De uitvoerders hebben een overigens meer dan voortreffelijk resultaat bereikt.

B. H.

MAX REGER Organ Works

Organist : Jos van der Kooy

Referentie : CD 87 035

Productie en uitgave : René Gailly International Productions, Oscar Maesschalckstraat 12, 1080 Brussel

Persing : 1988 - DDD

Niet onopgemerkt verscheen, nu ruim een jaar geleden, deze CD-opname met een greep uit het omvangrijke orgeloeuvre van Max Reger, vertolkt door de Nederlandse organist Jos van der Kooy.

Daar waar je vroeger een orgelplaat na enkele keren draaien reeds «grijs» had gespeeld en de klankvormingen in de lage en hoge regionen je bijna alle luistergenot ontnamen, is een CD een werkelijke verademing. Dit geldt natuurlijk voor alle opnamen, maar voor grote, monumentale orgelwerken toch in het bijzonder.

Terug nu naar onze opname : Jos van der Kooy heeft een zorgvuldige, representatieve keuze gemaakt uit Regers orgelrepertoire. Naast de koraalfantasie «Wachet auf, ruft uns die Stimme» op. 52 nr. 2 en de «Fantasie und Fugue über B.A.C.H.» op. 46, zijn drie koraalvoorspelen uit het opus 67, de «Introduktion und Passacaglia» in d-moll, het «Präludium» in d op. 65 nr. 7 en het «Intermezzo» in f op. 129 nr. 7 opgenomen.

Naast triomfalistische, ingewikkelde en technisch zeer moeilijke bladzijden is er ruimte voor ingetogen lyriek en verademing. Steeds met verwondering nemen we kennis van het veelzijdig talent van de romanticus Max Reger.

De opnamen gebeuren in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Hemelopneming in Zwolle (NL). In 1813 plaatste de orgelmaker P. Maar-

schalkerweerd en Zoon uit Utrecht een nieuw orgel in een oude kast van 1697. Het instrument werd in 1982-83 gerestaureerd door Orgelbouw J. Vermeulen B.V. uit Alkmaar. Het orgel telt 38 registers verdeeld over drie klavieren en pedaal. De tractuur is pneumatisch. Hoewel het orgel ongetwijfeld vele kwaliteiten heeft, mist het fundament, draagkracht en uitstraling bij het volle werk. Gezien de vaak ingewikkelde registratievoorschriften en het voor handen zijnde relatief klein instrument, is beroep gedaan op maar liefst drie registranten.

Over het orgelspel van Jos van der Kooy heb ik niets dan lof : het is zeer verzorgd en overal goed duidelijk, met blijvende aandacht voor structuren en polyfoon stemmenmateriaal. Tevens is gezorgd voor een mooie balans. De vertolker geeft, wars van elke effectzoekerij, net datgene mee wat het effect van elke compositie beoogt. Zijn orgelspel vervalt nooit in holle virtuositeit en bovendien geeft hij nooit de indruk van technische hoogstandjes te demonstreren, hoewel deze bij Reger meermaals voorkomen.

Dit alles vind ik op z'n minst een compliment waard.

L. B.

Mededelingen

Verzameling orgelpublicaties

De provincie Limburg heeft besloten in haar Documentatiecentrum in de abdij te Sint-Truiden ook een verzameling uit te bouwen van publicaties over orgelbouw. Het is de bedoeling om alle geïnteresseerden in de mogelijkheid te stellen deze werken te consulteren. De lijst van de orgelpublicaties bestaat uit orgeltijdschriften, artikels over orgelbouw, andere tijdschriften en verzamelwerken en boeken. Inlichtingen : Provincie Limburg - Documentatiecentrum, dhr. Michel Lemmens, Wetenschappelijk medewerker, Diesterstraat 1, 3800 Sint-Truiden.

Westduits musicoloog betwist echtheid Sweelinck-werken

In de afleveringen van het tijdschrift «Het Orgel» (dec. 1989 en jan. 1990) wordt een tweedelig artikel gepubliceerd van de Westduitse musicoloog dr. Klaus Beckmann, waarin deze de echtheid van een aantal klaviercomposities van Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1651) - door velen als de grootste Nederlandse componist beschouwd - in twijfel trekt.

In een scherpzinnig betoog stelt Beckmann vast dat de variatiewerken «Allein zu Dir, Herr Jesu Christ» en «Nun freut euch lieben Christen gemein» niet door Sweelinck, maar door zijn leerling Johann Praetorius (1595-1660) uit Hamburg geschreven moeten zijn. (Johann Praetorius studeerde in 1608 of 1609 bij Sweelinck te Amsterdam). Aan het eind van zijn artikel concludeert Beckmann dat de betrouwbaarheid van de belangrijkste bron van Sweelincks klavieroeuvre (de zgn. Lynar A 1-tabulatuur) ter discussie moet gesteld worden. Losse nummers van «Het Orgel» zijn te krijgen bij het secretariaat : Juliettestraat 41, 3816 RB Amersfoort Nederland.

3de Int. Orgelacademie C. Franck - Parijs 19-21 april 1990

M.-C. Alain, M.-L. Jaquet-Langlais, L. Davis, J. Langlais, A. Fleury, J. Boyer, X. Darasse, B. Focroulle, H.-F. Houbart, J. Galard, J. Taddei,

J. Verdin en vele anderen nemen deel aan de klassen en de concerten over Francks orgel-, harmonium- en pianowerken.
De orgels van de Ste-Clotilde, van La Madeleine, en van Notre-Dame-de-Lorette komen aan bod.
Inlichtingen : Schola Cantorum, 269 Rue Saint-Jacques, 75005 Paris France.

Tentoonstelling : Leven en Werk Jehan Alain - 9 mei - 8 juni 1990

In de Nationale Bibliotheek, 2 Rue Louvois te Parijs, wordt een tentoonstelling gehouden over het leven en het werk van Jehan Alain, met manuscripten, brieven en tekeningen.
Inlichtingen : Helga Schauerte, 25 Rue Blanche, 75009 Paris.

2de Int. Orgelconcours Hanzesteden : 11-15 juni 1990

Dit orgelconcours is toegankelijk voor organisten uit Nederland, Duitsland, Polen, België, Estland, Letland, Litauen, Noorwegen en Zweden. Er is een categorie voor beroepsorganisten en één voor amateursorganisten.

Inlichtingen : Stichting Hanzesteden-Orgelcultuur, Hanzestr., 2 8081TS Elburg, Nederland.

100 jaar Nederlandse Organistenvereniging

Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Nederlandse Organistenvereniging zal in 1990 een groot aantal activiteiten plaats vinden, met als hoogtepunt een vierdaags congres van woensdag 20 tot en met zaterdag 23 juni te Amsterdam, met als thema «Orgelcultuur op de scheidslijn van kerk en staat». Met dit thema wil de NOV ook uitgebreid stilstaan bij de plaats die het orgel als instrument inneemt in de geschiedenis van onze cultuur. Als ondertitel voor het congres is daarom gekozen : «Het orgel in de 17de en de 20ste eeuw».

In de 17de eeuw heeft het orgel een transformatie ondergaan van wereldlijk instrument, beheerd door de overheid, naar een kerkelijk instrument, beheerd door de kerkelijke overheid. In de huidige tijd zien we zich een verandering in omgekeerde richting voltrekken. Om die reden zal ook aandacht besteed worden aan de rol die de overheid nu en in de toekomst kan c.q. zou moeten vervullen. Naast dit facet komen de orgelbouw en de orgelmuziek (uit de 17de en de 20ste eeuw) uitgebreid aan de orde in een aantal lezingen, concerten en workshops.

Ter gelegenheid van het congres zal begin juni een uitgebreid congresboek verschijnen (100 pagina's).

Inlichtingen : Eeuwfeestcommissie N.O.V., Bert Blom, secretaris-penningmeester, Dreef 2, 7641-HN Wierden Nederland.

6de Int Orgelfestival, Dublin 24-30 juni 1990

Het internationaal orgelconcours is de hoofdactiviteit van het 6de internationaal orgelfestival te Dublin.

Het programma omvat werk uit de 17de en 18de eeuw, meestal verplichte stukken en romantische en hedendaagse composities, meestal naar eigen keuze.

De jury bestaat uit G. Gillen (Ierland), S. Preston (GB), Gerre Hancock (U.S.A.), M. Yoshida (Japan) en A. Isoir (Frankrijk).

Inlichtingen : Dublin International Organ Festival, The Chapter House, Christ Church Cathedral, Dublin 9, Ierland.

1ste Int. Orgelacademie, Viersen 25-29 juni 1990

Jehan Alain en Cesar Franck worden bestudeerd in cursussen, excursies, concerten en een tentoonstelling. Helga Schauerte en Kurt Lueders zijn de docenten.

Inlichtingen : Kirchenmusik an St. Remigius Viersen, e. V. Andreas Ley, Hofstrasse 97, D - 4060 Viersen 1.

38ste Int. Orgel improvisatieconcours Haarlem 3 - 6 juli 1990

34ste Int. Zomerakademie Haarlem 8 - 28 juli 1990

Het concours 1990 heeft plaats op het Christian Müller-orgel in de St.-Bavokerk te Haarlem van 3 tot 5 juli.

Voor de aanmelding worden twee improvisaties verlangd op een cassette-band, naar opgegeven thema's.

Jury : Jan Welmers (Ned.), Gaston Litaize (Frankrijk), en Zsigmond Szathmary (BRD).

De zomerakademie is bestemd voor organisten die hun studie hebben voltooid en die bepaalde aspecten van de orgelliteratuur nader willen bestuderen.

J. S. Bach : E. Kooiman en P. Kee

Improvisatie : H. Haselböck en A. Bonderman

Klassieke Franse muziek : Xavier Darasse

Noordduitse muziek : H. Vogel

J. P. Sweelinck : B. Winsemius

Oude Spaanse muziek : M. Torrent

C. Franck : D. Roth

O. Messiaen : G. Weir

Hedendaagse muziek : Z. Szathmary

Introductie tot clavichord : H. Vogel

Introductie tot clavichord : J. Van Immerseel

Inlichtingen : Mw Hendrikse, secretaris, postbus 511, 2003 PB Haarlem, Nederland.

Zomercursus : Orgelbouw en orgelspel, Ardeche 23-29 juli

Een metalen en een houten orgelpijp worden gemaakt, de grootte en de breedte van de mond worden bestudeerd. Grondstemmen en tongwerken worden geharmoniseerd. Ook een straatorgel wordt gemaakt.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid groeps cursus te volgen met betrekking tot akoestiek, muziekgeschiedenis en analyse of individuele cursus orgelspel.

Inlichtingen : E.C.A.; Le Fraysse, 07570 Desaignes, France.

12de Int. Orgelconcours «Grand Prix de Chartres» 20.8 - 9.9.1990

Het internationaal interpretatieconcours heeft als verplichte werken : Toccata, Adagio & Fuga in C, BWV 564 en het Preludium en Fuga in D, BWV 532 van J. S. Bach, Twee versetten uit het Kyrie van N. de Grigny, het Preludium & Fuga in g van J. Brahms, het 3de Koraal van C. Franck, de Cantilène uit de 3de Symfonie van L. Vierne, het Scherzo van J. Alain en een verplicht werk van J. Casterède. Het internationaal improvisatieconcours vraagt naast improvisaties in vrije vorm en in variatievorm, ook een Andante en een toccata. Daarnaast wordt de vertolking vereist van : «In Dir ist Freude» BWV 615 van J. S. Bach en het Scherzo van G. Litaize.

Inlichtingen : Secrétariat du Grand Prix de Chartres, 75, Rue de Grenelle, 75007 Paris, Fr.

Knokke-Heist, Europese Orgel-Improvisatieconcours, concerten, cursussen, excursie, 26 augustus - 1 september 1990
Te Knokke-Heist wordt een groots initiatief uitgewerkt, gewijd aan de improvisatiekunst.

Van 26 augustus tot 1 september wordt met de medewerking van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, het Provincie-bestuur van West-Vlaanderen, het Gemeentekrediet van België en de Dienst Toerisme van Knokke-Heist, een Europees Orgel-improvisatieconcours georganiseerd.

De jonge organist Rudy Van Der Cruyssen is de drijvende kracht achter dit initiatief, dat benevens het concours ook concerten, meestercursussen en een orgelexcursie omvat.

Drie prijzen van 60.000, 40.000 en 20.000 BF zijn beschikbaar.

Jury : K. D'Hooghe, voorzitter, Jos van der Kooy, Kristiaan Van Ingelghem, Albert de Klerk en Wilhelm Precker.

De improvisatiecursussen worden gegeven door K. Van Ingelghem en Jos van der Kooy, die pas benoemd werd tot stadsorganist te Haarlem. Improvisatieconcerten worden gegeven door Albert De Klerk, Jos van der Kooy en K. Van Ingelghem.

Luk Bastiaens staat in voor de orgelexcursie. Het Klaisorgel van de H. Hartkerk te Knokke en het Van Peteghemorgel van de St.-Ritakerk te Moerkerke staan centraal.

Inlichtingen : E. O. I. - Rudy Van Der Cruyssen, Oude Hoekestraat 10 8300-Knokke-Heist.

Agenda

M A A R T

do 29 20u Gent, Kristus-Koningkerk, Christiaan Seynhave
vr 30 20u Gent, St.-Elisabethkerk, Thesaurus Musicus o.l.v. C. Cooremans m.m.v. Kristiaan Seynhave, orgelsohl.

M E I

zo 6 14u Vertrek 12de orgeltocht georganiseerd door de Leuvense Orgelkring : Vieusart, Louvain-la-Neuve, Bossut. M.m.v. de organisten F.-H. Houbart en F. Agsteribbe.
zo 13 15u30 Westerlo, Abdij van Tongerlo : Jong Orgeltalent
zo 20 18u Watervliet, O.-L.-Vrouwekerk, Peter Hurford, GB
do 24 15u Biervliet (NL), R.K. kerk : Edward De Geest m.m.v. Kamerkoor Vocalitas o.l.v. A. Karreman
zo 27 15u30 Westerlo, Abdij van Tongerlo : Jong Orgeltalent

J U N I

zo 10 15u30 Westerlo, Abdij van Tongerlo : Joris Verdin
18u Watervliet, O.-L.-Vrouwekerk, P. Dinneweth

J U L I

do 5 20u Gent, St.-Baafskathedraal : Mario Duella (It.)
do 12 20u Gent, St.-Baafskathedraal : Rino Rizzato (It.)
20u30 Veurne, St.-Walburgakerk : Edward De Geest
do 19 20u Gent, St.-Baafskathedraal : Frank Heye
do 26 20u Gent, St.-Baafskathedraal : Jean Wolfs (NL)
20u30 Veurne, St.-Walburgakerke : Jean Boyer (Fr.)

Orgeltijdschriften

CONNOISSANCE DE L'ORGUE, Revue de l'Association Française pour la Sauvegarde de l'Orgue Ancien.

No 70 - Printemps 1989

L'Orgue de St.-Julien-du-Sault, Orgues de chapelles royales (P. Hardouin).

L'ORGANISTE, Organe de l'Union Wallonne des Organistes

Jg. 21, Nr. 84 - Nr. 4 - 1989

J. P. Felix : Cathédrale St.-Michel à Bruxelles - état de la question du grand-orgue. Un orgue Nicolas II Le Royer pour le couvent des Annonciades à Bruxelles.

ORGANIST & EREDIENST, Maandblad van de Gereformeerde Organistenvereniging

Nr. 1 - januari 1990

B. Wisgerhof : Rococo-orgels in Arnhem en Utrecht gerestaureerd, A. Clement : Consequenties van de tekstrelaties in J. S. Bachs «Gott du frommer Gott»

Nr. 2 - februari 1990

W. van Belle : Tien jaar Nederlands Instituut voor Kerkmuziek.

HET ORGEL, Uitgave v.d. Organistenvereniging

85ste Jg. september 1989 - Nr. 12

K. Beckmann : de rehabilitatie van J. Praetorius, (1), J. R. Luth : Liedtekst en compositie bij J. S. Bach.

86ste Jg. januari 1990 - Nr. 1

K. Beckmann : de rehabilitatie van J. Praetorius, (slot), K. van der Horst : Levende Lutherse liturgie, J. Jongepier : orgels van S. Steendam en H. van Veen.

februari 1990 - Nr. 2

R. Maliepaard : Onderzoek naar structurele principes in Bachs Passacaglia. J. Jongepier : H. H. Freytag en zijn werk.

L'ORGUE, revue trimestrielle publiée par l'Association des Amis de l'Orgue.

Nr. 41 - 1989 - 1

Themanummer : Charles Tournemire (1870-1939)

N° 211 - juillet-août-sept. 1989

F. Robert : Des organistes face à la Marseillaise, M. Boyer : Les orgues et les organistes de Tours avant 1789, Dr. J. Huddelston : Pre-1660 organ material in Great Britain.

THE TRACKER, Journal of the Organ Historical Society.

Nr. 33 - 1989 - Nr. 3

M. Friesen : The Van Dinter organbuilders, G. Bozeman : Restoration of Van Dinterorgan, Huntington, Indiana.

LA TRIBUNE DE L'ORGUE

41me Année Nr. 4 - decembre 1989

N. Gorenstein : L'orgue post-classique français : du concert spirituel à Cavallé-Coll, G. Bovet : Traduction intégrale de la préface et des remarques de F. Correa de Arauxo. Les voyages de M. Ph. Fogg.

Prullaria

- sardiene van de moteur gewesttaal : betreft «souridine» of geluiddempend onderdeel van de ventilator.
- bom van de pijp in Westvlaanderen slaat dit meestal op de kern van een houten gedekt. In Oostvlaanderen daarentegen bedoelt men er de stop van hetzelfde register mee.
Voor de Brabander tenslotte kan het hele probleem ontploffen.
- 0,023798463,01 toegelaten percentage aluminium in orgelmetaal dat wordt aangewend bij historische restauraties in Vlaanderen. Dit voorschrift komt niet in alle restauratiedossiers voor (helaas), maar daar waar de clause is opgenomen wordt wel een afwijking toegestaan van 0,0123434000,001 %
- darmen van het orgel metalen conducten
- sdrondorgel term die in de bewaard gebleven «Bäse»-brieven van W. A. Mozart merkwaardig genoeg niet wordt aangetroffen.
Ondanks alle gecultiveerde orgelverdriet, door sommigen toch nog erg geliefd en geprezen orgeltype.
- D'Hooghe 'T Laaghe antipode
- Draps vervoeging van de naam Dropa; onvoltooid tegenwoordige tijd.
Mogelijk ook genetief van Dropa : de keus is aan de kiezer.
Ook bekend als een Duitse orgelmakersfamilie.

- Verantwoordelijke uitgever : Kamiel D'Hooghe
- Voor de inhoud van de ondertekende artikels zijn alleen de auteurs verantwoordelijk
- Drukkerij Van Geertruyen — Asse